

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXII

ВЕРЕСЕНЬ — 1971 — SEPTEMBER

260

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Видає видавництво "Нові Дні"

Основник, видавець і редактор 1950 - 1969

П. К. Волиняк

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця — головний редактор

М. Г. Дальний — відповідальний секретар

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO 4, ONT., CANADA

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 5.50 доларів

Австралія — 3.50 австралійських доларів

Франція — 20 франків

Англія — 30 шилінгів

Всі інші країни Європи, Венесуела — 4.50 амер. дол.

Решта країн Південної Америки — 3.00 амер. дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia.

На першій сторінці обкладинки — Михайло Григорович МІНСЬКИЙ. Короткий нарис про нашого славного баритона читайте на 12-ій сторінці цього числа.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ол. Неприцький-Грановський — Із сторінок старих зошитів	1
Панас Феденко — Слава не вмире не поляже	2
М. Матула — Симон Петлюра	5
А. Орел — Естетичний декорум (закінчення)	7
М. І. Мандрика — Там, де с гроші, вільний, люксово плачений, час і фахізці на партикулярні теми	10
Азіз Несін — Листи померлого Віслюка...	13
Андрій Качор — Праці Тугана-Барановського на соціальні та кооперативні теми	15
Дарія Сіак — Микола Хвильовий у найновішій радянській історії літератури	19
З архіву Андрія Жука — З'їзд народів у Києві (закінчення)	23
Іван Пишкало — Катинь і... Вінниця	25
М. І. Мандрика — Агатагел Кримський	26
І. Ковалів — Нове число журналу "Слово на сторожі"	28
Читачі пишуть, посмертні згадки тощо.	

НА ПРЕСФОНД "НОВИХ ДНІВ" ПРИСЛАЛИ:

Степовий А., Канада	\$ 0.50
Подопригора Ф., Канада	5.00
Омеляненко Т., Канада	1.00
Жаботинський Ів., Канада	5.00
Іщенко М., Канада	2.50
Семенюк З., Канада	4.50
Бридун І., Канада	0.50
Мартинець П., Німеччина	2.85
Боженко С., США	4.50
Сокіл Я., США	4.50
Садівничий Д., США	1.50
Грановський А. А., США	10.00
Дякуємо всім за допомогу.	

АФОРИЗМИ

Людина, котра настійливо повторює, що вона не дурна, звичайно має якісь сумніви щодо цього.

(Професор Пантофля)

Дурні найбільше базикають про мудрість, а негідники — про доброчесність.

(Ернст)

Розумні люди вчаться для того, щоб знати, а нікчемні — для того, щоб їх знали.

(Східне прислів'я)

Начитаний йолоп — найдокучливіший різновид дурня.

(Джеймс Тейлор)

Усякий дурень знайде ще більшого дурня, котрий буде ним захоплюватись.

(Буало)

На світі дурнів більше, ніж шахраїв, бо інакше шахраям не було б на що жити.

(Батлер)

ІЗ СТОРІНОК СТАРИХ ЗОШИТІВ

У СНІ

Не так давно заснув я під сосною
І снилося мені,
Що я збирав пісні
З колосся, з вітру... й ти була зо мною...
І разом ми
Співали чари спраглими устами...
А біля нас збігав струмок
Блискучо-срібний, говірливий, —
І наснував мені думок —
Таких рожевих і сміливих, диво-чарівливих —
В часи понурі та лінів,
Ось тут, на волі —
Коли забули ми про Батьківщини болі...
І думалось мені —
Уже не в сні: —
Для чого ж тут ми опинились?
Хіба ж не нам у щасті присудилось
Із ласки неба й провидіння
Плекати сміливі видіння?
Ще ж в пам'яті живе священний запах піль,
Й народній біль...
Ми ж не забули про левади і гаї,
Про сум могил, пісні, традиції свої,
І там zostавсь кохання перший слід,
І тисячлітній скарб наш — родовід...
І на яву, не в сні —
В очах знялися срібні сльози, —
Як в Україні вітер пестив верболози...
А ми ось тут, немов у сні, —
Губили зміст і вартість днів...

1949

ДІВЧИНІ

Ти вже не та,
Якою знав тебе я на світанку
Ще юного життя...
Але свята
Назавжди будеш на порозі ранку
Минулого буття...

1946

ШЛЯХ ДО ЩАСТЯ

Без ракет, — ми, немов астронавти,
Летимо в невідомі нам пащі, —
В невичерпній любові до правди,
Скрізь шукаєм надії на краще...

1965

З ЛОБОДИ — ЛА БОДА

Наш спритний дядько, Лобода,
Нехай мине його біда,
По довгих клопотах в таборах,
Де він не-раз на вічах, зборах
Був справжнім патріотом,
Завжди з відкритим ротом
На всякі теми і події
Куди лиш вітер не повіє.
Й нарешті-решт приїхав він сюди,
По цей бік Атлантийської води.
Нове життя і дні нові
Змінили дещо в голові.
Як тільки вправився з бідкою —
Звичайним зіллям, лободою,
Своїм ім'ям старечим —
Згордив хрестити плечі.
В Америці на все свобода —
І з Лободи — він став Ла Бода!
Забувши рідний степ, євшан і ліс —
Милішим став йому тут: "Фльор-де-ліс!"
Такі то наші "козаки" —
Свій рід і серце залюбки
Знехають все перед юрбою.
Аби не бути самим собою!
З них добрі малороси,
Поляки, гуни, роси, —
В політиці знаходять центр і чари,
А Україні яничари!
Хоч по-французьки ані в зуб, ні ме, —
Та з Лободи — Ла Бода став. Біг ме!

1950

ВІДЬМА

Зайшла раз відьма на подвір'я
В запаску нишком жмут соломи — смик!
Хоч кури реготом піднесли крик!
Собака виє, — вже не гавка,
В хліві корови нудяться та снуть
І молока — як кіт наплакав,
Ночами в хаті страшно... Не заснуть!
В коморі баль справляють миші,
А в полі жре голодна сарана,
І кінь упрів, так тяжко дише, —
В тім всім, напевно, відьми тут вина!
Либонь навмисно хтось наврочив.
Дивіться як пропасниця трясє!

Нашкодили недобрі очі, —
Нещастя дідько в хату сам несе.

І щоб позбутися тих вроків
Тепер і в дальший тяг майбутніх літ,
Зужив наш дядько певних кроків,
Щоб не нашкодив тут ще й чорний кіт.

Наліво сплюнув аж три рази, —
Врочисто діючи, він щось шептав,
Гонив всі вроки й слід зарази —
І хрестика з-за пазухи дістав.

Із вишків зняв святого зілля,
Що піп на Спаса в церкві освятив,
І як з черги прийшла неділя, —
Худобу ним частуючи кормив.

На лік з Свят-Вечора робота: —
Із дідуха звинув перевесло

І ним перев'язав ворота,
Щоб дух нечистий з двору віднесло.

І щоб скінчити вже з бідойою —
Йорданський глечик зняв із-за ікон,
Кропив свяченою водою
Стодолу, хлів, весь двір і скло вікон...

Нехай нечиста сила гине!
На щастя в "Житті Святих" сушив
Чотирилистник з конюшини
Й підкову до одвірка причепив!...

Напевне ви не ймете віри
В ці чародійні діяння віків, —
Але вони були в зневір'ї
Надією в тяжкім житті батьків...

1942

Панас ФЕДЕНКО

СЛАВА НЕ ВМРЕ, НЕ ПОЛЯЖЕ...

(Зимовий Похід Армії Української Народньої Республіки 1919-1920 рр.)

Друкую статтю, що її прислав на наше прохання професор Панас В. Феденко, — як огляд політичної ситуації на Україні і міжнароднього становища України під час Зимового Походу армії УНР у 1919-1920 рр.

Проф. П. В. Феденко — учасник Зимового Походу, тут він документально описує обставини, в яких точилася боротьба за самостійність України, і ті труднощі, внутрішні і зовнішні, що стояли на перешкоді до перемоги нашої державности.

РЕДАКЦІЯ

"Тим бо убо, братіє, стойте і держіте преданія". (Євангелія)

І. "РОДИ ПОВСТАНСЬКІ"

Бувши проїздом у Варшаві в р. 1927, я познайомився з членом польського сенату Станіславом Седлецьким. Був він із родини польських патріотів, що боролися за незалежність Польщі в рр. 1863-1864. Його предок був висланий із Польщі російською владою, і С. Седлецький виростав на Московщині. В розмові згадали ми обставини, в яких полякам удалося відновити самостійність своєї країни в 1918 році. С. Седлецький сказав, що в цій боротьбі величезну заслугу мали "роди повстанче". Згадка про боротьбу, про її успіхи й поразки та гноблення народу силою окупанта, лишилися в пам'яті тих родин, що уціліли, і спогади про ці події переходили від батьків до дітей і внуків. Коли настав "слухний час", то нащадки "родів повстанських" знов пішли в бій за волю свого народу.

Слід згадати, що Ст. Седлецький мав брата, котрий проживав в Україні. Він зблизився з україн-

ським визвольним рухом, писав поезії українською мовою (псевдонім — Сава Крилач) і вступив до Армії УНР... То був один із тих поляків, що розуміли небезпеку російського імперіялізму для Польщі й України і вважали, що ці народи спільними силами могли б забезпечити свою незалежність. Але таких далекозорих поляків було в той час дуже мало. Тоді в Польщі поширений був клич: "Нема України, є тільки Польща і Москва"...

До цієї теми ще про один випадок: 21 грудня 1920 року я перебрався з приятелем (він тепер у Бразилії) через Дністер на басарабський бік. Румунська адміністрація вислала нас в табір інтернованих до міста Брашов (Кронштадт) у Трансильванії. Були там і козаки та старшини Армії УНР, що перейшли в Басарабію після боїв з червоною армією на Поділлі в листопаді 1920 р. Через півстоліття імена тих людей стерлися в пам'яті, але не забув я молодого козака на ім'я Дмитро із Завалля Борщівського повіту, що над Збручем. Він воював у Гайдамацькому полку, в бою попав у вороже оточення, але вчасно остриг чуприни на голеній голові і, хоч був взятий у неволю й сидів у страшних умовах у в'язниці, однак спромігся утекти на захід. Мене й досі зворушує згадка про цього хлопця: він, ще будиши "недорослим", пішов у військо обороняти Рідний Край і зберіг надію на перемогу в чистому серці. Коли його питали, скільки йому років, то Дмитро відповідав: "Половина двадцятого!" Він усіх розпитував, де має шукати свого полку, бо був переконаний, що війна не скінчилася... Думається мені: якщо доля зберегла Дмитра з Завалля над Збручем і він має нащадків, то пам'ять про його участь у боротьбі за волю житиме в цьому роді.

І ще про одну пригоду з того далекого часу: як

політичний референт Армії УНР в Зимовому Поході, я, в порозумінні з заступником командарма М. Омеляновича-Павленка, от. Юрком Тютюнником, вирушив у кінці січня з району Черкас до Києва для зв'язку з українськими діями, що знаходилися під російською більшовицькою окупацією. Я поінформував відповідальних людей у Києві про завдання, яке дав уряд УНР своїй Армії в Зимовому Поході. Комуністична розвідка в той час ще не проникла в українські кола, і я зустрічався з багатьма знайомими і незнайомими людьми: академік Сергій Єфремов, історик Йосип Гермайзе, археолог Левко Чикаленко (обидва діячі Української Соціал-демократичної Партії), публіцист Петро Стебницький, державний інспектор Армії УНР Олександр Красовський, що вернувся тоді з Москви, де мав переговори з комісаром Чічеріним від імени уряду УНР, та іншими. Виконавши своє завдання в Києві, я умовився рушити з Красовським до Армії УНР, коли раптом мене звалила висока гарячка (висипний тиф). Я майже 20 днів пролежав без пам'яті в шпиталі, де мене під чужим іменем примістили добрі люди.

Вичунавши, я довідався, що комуністична "служба безпеки" (ЧЕКА) мене шукає. Довелося негайно рушити на Лівобережжя до Баришполя, щоб "замести слід". Там зустрів я козака Армії УНР Грицька Л., що, перебувши тиф, збирався в подорож — шукати "свого полку". З гордістю показав він мені посвідчення про приналежність його до Української Армії, видане йому ще в 1917 році: "Дивіться, сам Петлюра підписав", — хвалився Грицько Л... Діти й онуки Дмитра З. і Грицька Л., коли прийде час, підуть на боротьбу за честь, славу, за братерство, за волю України, як писав Тарас Шевченко. "Предання" про боротьбу за волю жили в родині Шевченка. Оповідання, що чув малий Тарас від свого діда, збудили у душі поета незломну волю до боротьби за Рідний Край:

"Спасибі, дідусю, що ти заховав
в голові столітній ту славу козачу;
я її онукам тепер розказав".

II. "МАЛА МУДРІСТЬ"...

"Veni, mi fili, videbis, quantilla sapientia
mundus regatur".

("Приїзди, мій сину, то побачиш, яка
мала мудрість керує світом"...).

Так писав шведський дипломат Оксеншерна до свого сина в Стокгольм із Вестфалії в Німеччині, де відбувалися міжнародні переговори (конференції), що завершилися мировим договором 1648 року (Вестфальський мир).

Ці гіркотні слова приходяться не тільки до тих уже давніх часів: про "малу мудрість" рішальних діячів у міжнародній і внутрішній політиці різних країн свідчать численні факти й із нашої доби. Римський поет Гораций (помер в 8 році Християнської ери) писав про те саме:

"Quidquid delirant reges, plectuntur Achiivi"...

(Яких би дурниць не наробили провідники, то за це биті греки).

Не знавши грубих помилок провідників різних народів з часів першої світової війни 1914-1918 рр. і після тієї війни, трудно дати правильну оцінку події, про яку тут мова: Зимового Походу Армії УНР.

Ось деякі факти: вже на початку 1917 р., коли в війну проти Німеччини й Австро-Угорщини вступила Америка, було видно, що Берлін і Відень війну програють. У Росії в лютому 1917 року відбулася революція, а в жовтні 1917 року до влади прийшли більшовики. Російська армія не була здатна до війни, однак Центральні Держави вже були приречені на поразку. Про це пише в спогадах своїх Гайнріх Брюнінг, недавно померлий голова німецького уряду до 1932 р.

Уже в березні 1918 р. головнокомандувач німецького війська Гінденбург уважав війну за програну. Однак він нічого не зробив для того, щоб замиритися на західному фронті, а його "права рука", ген. Людендорф, хотів грабуванням окупованої України підсилити німецьке військо, щоб перемогти держави Антанти. Щоб легше взяти з України матеріали, потрібні німецькій армії і населенню, Людендорф звелів генералові Гренерові та іншим, що були в Україні, учинити переворот 29 квітня 1918 року: замість уряду УНР поставлено в Києві як голову "Української Держави" ген. П. Скоропадського з титулом гетьмана, а владу доручено російській адміністрації, на чолі з "малоросом" Федором Лизогубом. Фактичний командир німецької армії Е. Людендорф писав пізніше про Скоропадського: "З гетьманом Скоропадським у Києві до влади прийшов чоловік, з яким було легко працювати... Головна команда могла бути тільки задоволена зміною уряду в Києві, бо ця зміна була корисна для ведення війни... Україна допомогла Німеччині. Вона постачала нам вліті 1918 року м'ясо... Військо одержало в великій кількості коні. Без них було б якебудь ведення війни неможливе... І всяку сировину ми одержали з України". (Е. Людендорф, "Мої воєнні спогади", ст. 502-503, нім. видання).

У той час, коли німецькі генерали й політики вважали, що Німеччина програла війну, Скоропадський і його адміністрація в Україні гальмували розвиток української культури, не допускали організації Української Армії. Донський патріот ген. Черячужин, що перебував в Україні в 1918 р., писав про це:

"Уряд і особливо гетьман, в душі безперечно прихильник Росії, боявся, як мені здавалося, творити українську армію, боявся національних настроїв цієї армії проти Росії" ("Донская Летопись", ч. 3, стор. 206).

Під владою Скоропадського діяв в Україні легальний "Російський Національний Центр". Про нього писав пізніше ген. Денікін, що то була організація, створена "для боротьби з українською самостійністю". ("Очерки Русской Смуты", т. 4, стор. 187).

Про наслідки режиму Скоропадського писав патріот і меценат української культури Євген Чикаленко 22 травня 1920 року:

"За весь час революції ніхто Україні не зробив такої шкоди, як Скоропадський та Гренер. Вони

опаскуджували українство серед народу, бо ніколи над народом ніхто так не знущався, як українська влада за Скоропадського, яка руками російських добровольців катувала селян за те, що вони виконували закони Центральної Ради. Я це особисто казав Скоропадському, доводячи, що він **відвернув народ від українства**" (Лист знаходиться в бібліотеці УВАН, Нью-Йорк).

Ця спільна російсько-німецька акція проти української державности не тільки перешкодила організації українських збройних сил: вона терором і всякими репресіями нищила політичні й культурні сили України. Зазнали "українських тюрем" Скоропадського Симон Петлюра, Ісаак Мазепа та багато інших діячів українського національного відродження. Організатори Вільного Козацтва на Запоріжжі — брати Горобці — Гаврило і Микола — були заарештовані в Січеславі після гетьманського перевороту, передані військовому судові австрійської армії і засуджені на смерть. Тільки дякуючи старшині австрійської армії Ярославові Чижеві, що був тоді в Катеринославі (Січеславі), удалось врятувати цих патріотів від шибениці. Для тисяч українських патріотів, невинуватих режимові Скоропадського, був призначений концентраційний табір у Білій Підляській під німецькою охороною.

Про руйну українських збройних сил під адміністрацією Скоропадського писали українські діячі в листі до призначеного німцями гетьмана 21-го травня 1918 р.:

"Наше військо, що відіграло головну роль в будіванні нашої держави, й серед якого є найбільше патріотів і фахівців усякого роду зброї, зараз свідомо руйнується і замінюється московським елементом". (Цей лист підписали представники Партії Самостійників-Соціалістів, Української Трудової Партії, Партії Соціалістів-Федералістів, Партії Хліборобів-Демократів, та делегати Ради Службовців Українських Залізниць і Ради Поштово-Телеграфної Спільки).

Поки це діялося в Україні, на Московщині зміцнявся більшовицький режим. Там вирішено замінити "червону гвардію", що творилася з охочих служити в війську, регулярною "червоною армією" — на основі мобілізації. Таким чином, російсько-німецьке панування в Україні під фальшивою назвою "Українська Держава" було для нашої нації **пропащим часом**. Задоволено казав Ленін у Москві, що в 1918 році під владою Скоропадського український національний рух "німці затовкли".

Скоропадський закінчив свою політичну кар'єру проголошенням "федерації" України з Росією білих генералів 14 листопада 1918 р., бо Німеччина вже мусила визнати свою поразку в війні на Заході і капітулювала 11 листопада 1918 р. Не маючи німецького протектора, Скоропадський шукав собі допомоги у "старшого брата". Він скинув маску і писав у "Трамоті" 14 листопада 1918 року, що Україні "першій належить виступити в справі утворення Всеросійської федерації, якої кінцевою метою буде відновлення Великої Росії". Цю "малу мудрість" перечеркнула збройна сила відновленої самостійної Української Народньої Республіки.

III. УКРАЇНА В ОГНІ

У тразні 1847 року Т. Шевченко дожидав суворого присуду в Петербурзі, в неволі. Які думки його турбували, мучили в той час? Не власна недоля і ще невідома кара, котру готував йому цар, що його прозвали "Ніколай Палкін", бентежила серце поета. І це він сказав надхненним словом у поезії "Мені однаково". Мовляв, йому байдуже, чи хто згадає його "на нашій славній Україні, на нашій, не своїй землі"... А кінчає Шевченко поезію словами:

"Та не однаково мені,
як Україну злії люди
присплять, лукаві, і в огні
її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені!"

Дійсно, Україну під режимом московських царів і під владою Скоропадського та подібних "нянчок, дядьків отечества чужого" **приспано й окрадено**. І довелося свідомій частині народу рятувати Україну в огні, що запалав на всіх кордонах Рідного Краю, в древньому Києві і в молодшому місті — Львові. У Львові 1 листопада 1918 року проголошено владу Української Народньої Республіки.

Дивно, що групи, звані ОУН, і досі не розуміють великої ваги національної традиції ("преданія"). Вони уперто "забुвають", що назва нашої державности, створена в Києві Українською Центральною Радою в III Універсалі 20 листопада 1917 року, була прийнята у Львові 1 листопада 1918 року, хоч у Києві в той час ще сидів Павло Скоропадський як голова "Української Держави"... Значить, західні українці ще до проголошення Скоропадським "федерації" з Росією добре знали криводушну політику Скоропадського і прийняли назву "УНРеспубліка" для проголошеної Української Держави у Галичині й на Буковині.

Револьюційний переворот, початий на Наддніпрянщині з поручення Українського Національного Союзу вибраною цим Союзом Директорією 15-го листопада 1918 р., був ділом синів Соборної України: адже передовою фалангою, що завдала перших ударів московській гидрі, котра була засіла в Києві, був полк Січових Стрільців, рекрутований із галичан, буковинців і наддніпрянців.

Скоропадський, віддавши Київ під терористичний режим російських монархістів, хотів ще й далі грати політичну роль. Він знайшов допомогу у німецького війська, що було в Києві. Тому Армія УНРеспубліки мусила цілий місяць вести облогу української столиці, поки Скоропадському і його німецьким помагачам стало ясно, що боротьба проти українського народу безнадійна. Той місяць кривавого режиму російських білогвардійців у Києві під царськими прапорами мав тяжкі наслідки для дальшої української боротьби, бо це задержало організаційну працю державного апарату й війська.

А тимчасом йшла війна з поляками в Галичині, зі сходу рушило на нашу землю військо російських монархістів Денікіна, а з півночі посунули проти Української Народньої Республіки полки

московської червоної армії, а з ними найманці: ватаги китайців, відділи латишів і т. д.

На додачу, на північному побережжі Чорного моря з'явилися десанти армії французької і грецької — в Одесі Миколаєві й інших містах. "Мала мудрість" тодішніх урядів у Парижі й Лондоні вирішила помагати російським монархістам проти більшовицького режиму, а українську територію призначено бути базою для походу на Москву. Уряди Англії та Франції вирішили розділити "південь Росії" на свої "сфери впливу": Англія мала дістати Кавказ, Кубань і Донщину а Франція — Україну.

Представники Франції поводитися на українській території як у своїй колонії. Коли делегація уряду УНРеспубліки вела переговори з представниками французької команди на станції Бірзула 6 березня 1919 року, то французький полковник Фрейденберг вимагав, що треба "вигнати як собак" (*chasser comme les chiens*) із Директорії УНР В. Винниченка і С. Петлюру, а з уряду Володимира Чехівського...

У Парижі й Лондоні та в Вашингтоні про самостійну Україну рішальні особи не хотіли й чути, хоч президент Америки Вілсон у своїх "14 пунктах" — умовах замирення з Німеччиною та Австро-Угорщиною проголошував самовизначення народів. Вплив російської дипломатії в світі були такі великі, що уряди переможців не хотіли визнавати аж до 1920 року й республік Прибалтики (Естонії, Латвії і Литви). Тільки "право поляків і фінів відділитися від Росії було визнане. Закавказькі республіки — Вірменія і Азербайджан ніяк не могли добитися визнання державами Антанти, тільки Грузії це удалося, але їх разом поглинула більшовицька Росія в кінці 1920 і напочатку 1921 року.

Вороже ставлення уряду Франції до Української Народньої Республіки не було тайною для українського війська і народу. В Одесі, Херсоні й Миколаєві готувалися офіцери Денікіна рушити, з допомогою французів і греків, на північ відновляти царські порядки. Уряд УНРеспубліки видав закон про передачу поміщицьких земель в руки незаможних селян, але більшовицька Москва вела пропаганду проти уряду УНР: мовляв, Українська Народня Республіка мировим договором з Центральними Державами в Бересті 9 лютого "запродала Україну німцям", а тепер в переговорах з французами "запродує Україну" імперіялістам держав Антанти...

Відповіддю на цю криводушну пропаганду Москви була 6 атака українського війська на непроханих французьких і грецьких "гостей" на побережжі Чорного моря. Але це створило 6 для УНРеспубліки ще сдин фронт і ще збільшило 6 неприхильність паризького уряду до української вивольної справи. І без того в Парижі й Лондоні російські емігранти і польські дипломати успішно вели пропаганду проти УНРеспубліки як "зараженої більшовизмом... Тому держави Антанти проголосили економічну блокаду України, і наше військо не могло дістати від західних держав зброї і навіть ліків.

В цій трагічній ситуації похитнулося довіря до уряду УНР у масах і в війську. Почалася втеча

М. МАТУЛА

СИМОН ПЕТЛЮРА

В далекій чужині від рідного краю
Єднають нас думи і туга щомить,
У кожному серці без міри, без краю
Любов невгасима до Нього горить.

Мить, і зір зустрів смертоносну руку
Зімкнулись повіки... Обірвалась путь...
Та світлу кров ту, пролиту на бруку,
Віки ані бурі уже не зітруть.

Упав Він як воїн у чистому полі
Ідею не згасить, не звідає тлін,
Наш Симон — нам Символ і правди, і волі
Він житиме вічно в серцях поколінь!

Ми віримо: правда воскресне у світі,
А з нею воскресне Його заповіт,
Імення засяє як сонце в zenіті,
Навіки ввіллється у бронзу, в граніт!

Хтось матір утішить — Твою Україну,
І думу завітну розділить Твою,
А вітер схилася червону калину,
Зідхає в тразневім полтавськім гаю...

Червень, 1971

з Армії УНР або перехід частин війська під більшовицьку команду, щоб воювати проти греко-французького десанту. Отаман Григоріів з начальником штабу Юрком Тютюнником повели своє військо в бій. В березні 1919 року вони викинули в море греків, французів, російських білогвардійців і вихованок "інституту благородних дівич", як у своїх оригінальних телеграмах повідомляв Григоріів свою жінку "Матильду Іванівну" в Олександрії на Херсонщині... На деякий час Григоріів піддався під команду більшовицької червоної армії, але вже в травні підняв повстання проти російських "червоних" окупантів. Так "мала мудрість" урядів західних великодержав своїм втручанням до справ України **руйнувала бойові сили українського народу** і кінець-кінцем допомогла перемозі більшовицького російського імперіялізму.

Наш гіркий досвід показує зовсім ясно: для успіху боротьби народу за незалежність не вистачає власних сил, для того потрібна вигідна міжнародна ситуація, як кажуть — "кон'юнктура". Поляки мали таку кон'юнктуру в 1917-1918 р.р., коли майже одночасно впали три великодержави, що в кінці 18 віку розділили Польщу: Росія, Австрія і Німеччина. Щасливу кон'юнктуру в 1918 р. мала й Чехословаччина, а в 1920 році Естонія, Латвія і Литва, котрим допомогла Англія оборонитися від Москви. Але в другій світовій війні фортуна (міжнародна кон'юнктура) відвернулася від цих народів: одних Москва просто загнала в свою "кошару", що має назву СРСР, а другі служать Москві як "сателіти".

А УНРеспубліка після поразки режиму Скоропадського таки мала військо! Дамо слово ворогові. Російський письменник-шовініст Міхail Бұлғаков

(селянин!) описав у романі "Біла Гвардія" вступ української армії до Києва в грудні 1918 року. Він чув на вулицях захоплені розмови: "От казали — банди. Мільйон війська!" І цю силу, надхнення пробудженого народу змарнувала "мала мудрість" тих, що хотіли революційну енергію української нації поставити на послуги гнилого плану — творити на нашій землі царську "єдину неділимую Росію". Фактично ж допомогли будувати іншу, "червону" імперіалістичну Росію, бо в українських народних масах була глибока ненависть до поміщицького панування: люди прислухалися до більшовицької пропаганди, що обіцяла оборонити Україну від інтервенції держав Антанти і не дати відновити режим, подібний до Скоропадчини.

Більшовицька пропаганда проникла в ряди повстанських груп, що виступили в листопаді 1918 р. проти влади Скоропадського. Отамани — Зелений у Трипільлі біля Києва, Махно в Гуляйполі на Запоріжжі та інші проголошували "неутральність" у боротьбі Армії УНР проти більшовицької агресії або переходили на бік ворога, що в своїй пропаганді обіцяв українському народові "золоті гори".

То була найтрагічніша пора в недавній історії України: аджеж ті самі отамани, побачивши на ділі "совєтську владу", принесену з Москви, терор і грабування України, обернули незабаром свою зброю проти більшовицького режиму. Але збройну боротьбу УНРеспубліки проти напасників ці хаотичні виступи руйнували. Треба було великих зусиль на те, щоб відновити дисципліну в Армії УНР і зміцнити регулярний фронт. Це вдалося зробити аж тоді, коли Українська Галицька Армія, після тяжкої боротьби проти значно більших сил Польщі, перейшла через Збруч у липні 1919 р. Спільними силами українське воєцтво пішло в бій проти найтяжчого ворога — імперіалістичної Росії. У той час популярний клич УГА був: "Через Київ на Львів!"

IV. ПОЛІТИКА І СЕНТИМЕНТИ

У кожного народу, що має вільний демократичний лад у своїй країні, є певні моральні правила в громадському житті. Політик, що не визнає етичних норм у своїй діяльності, попадає в неславу, "компромітується", втрачає довіря в суспільстві. В країнах диктаторських неслава не дуже шкодить тиранам: вони мають пресу і радіо в своїх руках і можуть таким чином із чорного робити біле і навпаки, а незгідних з ними просто фізично нищать. Зовсім погана ситуація в міжнародній політиці: тут майже все рішається силою. Пошану до сили Сталін після другої світової війни висловив, коли згорда сказав про Папу Римського: "А скільки він має дивізій"?

Бувши в огні, під натиском ворогів з усіх боків, не маючи зброї ані ліків, без постачання одяжею та взуттям, українське військо не мало шансів перемогти всіх противників, котрим давали всяку допомогу зовнішні сили: більшовики мали велику поміч політичну від комуністичних партій в різних країнах світу. Проти нашого війська билися комуністичні "інтернаціональні батальони", створені в

Росії із полонених кол. австрійської армії: мадари, чехи, словаки, хорвати.

Далекозоріші українські політики того часу не мали ілюзій, що ми спроможемося побити всі ворожі сили і оборонимо самостійну соборну УНРеспубліку. Реалістична оцінка ситуації вимагала від нас ліквідації фронту війни хоч би проти одного ворога і зосередити сили проти найнебезпечнішого, з яким ми могли б у той час упоратися і згодом дістати допомогу й визнання в світі. Для такого рішення треба було створити **єдиний український уряд**, котрий міг би авторитетно діяти. Не так воно сталося.

Хоч у Києві в січні 1919 року проголошено об'єднання українських земель в Єдиній Українській Народній Республіці, але та декларація не була здійснена. І надалі лишилися два уряди — Наддніпрянщини і Галичини (ЗОУНР). В уряді ЗОУНР була надія на "міжнародну справедливість": мовляв, президент Вілсон своєю декларацією про самовизначення народів Австро-Угорщини взяв на свою відповідальність і долю австрійських українців. А тому правна ситуація Галичини, Буковини й Закарпатської України мала б бути інша, ніж Наддніпрянщини, котру рада "великих" призначила бути провінцією Російської імперії.

Надії галицьких політиків на "справедливість" великодержав були *pium desiderium* (набожним бажанням). З одного боку, Польща мала допомогти Франції, бо французький уряд хотів зміцнити Польщу українськими територіями, як союзницю проти розбитої Німеччини і проти російського більшовизму. Тому не було в інтересі Франції підтримувати малу незалежну українську державу в Галичині. З другого ж боку, Росія ("біла" чи "червона" — однаково), захопивши в свої руки Україну Наддніпрянську, негайно зліквідувала б малесеньку державу в Галичині, бо то було б огнище української самостійницької думки на всю Україну. У поляків після відновлення національної незалежності була певність свого "праза" на панування в Галичині, і вони й не думали, що Російська імперія незабаром стане на ноги і буде смертельною загрозою для Польщі.

У тих обставинах українська політика мусила б прийняти тяжке рішення, але таке, що могло б урятувати українську державність хоч на більшій частині нашої території. Турецький провідник Кемаль Паша після поразки Туреччини в війні з державами Антанти в 1918 році зібрав патріотів, охочих боротися за волю народу, залишив грекам велику частину території Туреччини, з столичним містом Царгородом, і створив бойову силу в Анатолії. У 1922 році турецьке військо розбило чужі воєнні сили на своїй землі і відновило незалежну державність Туреччини.

У нашій політиці сталося зовсім інакше: ми втратили сили війська в безвиглядній війні проти Польщі "до останнього набою" (Чортківська офензива 1919 р.).

В уряді Західньої Области Української Народної Республіки не було реальної оцінки тодішньої між-

(Продовження на 28-й стор.)

А. ОРЕЛ

ЕСТЕТИЧНИЙ ДЕКОРУМ

(Ганна Черінь, "Травневі мрії", поезії, 1970)*

(Продовження з попереднього числа)

Лірика "Травневих мрій", хоч і присвячена в основному вищій фазі любови, однак, не має сучасного моралізаторства чи проповіді будь-якої дози аскези. Якщо сучасна поезія здебільшого намагається вводити людину в сферу любови через принцип "Naturalia non sunt turpia", то авторка "Травневих мрій" вводить читача у сферу любови через естетичний декорум, устеляючи шлях до тілесної втіхи квітами й пальмовим гіллям краси. Вона ніде не заперечила, що кінцева мета любови утилітарна, але простувати до цієї мети вона пропонує шляхом, устеленим квітами. Не заперечила, що насолода з вищої фази любови не адекватна насолоді з нижчої (органічної) фази (сексу), але вона добре пам'ятає, що вища фаза любови може бути вічною, ростучою, висхідною, тоді як нижча скороминуча, зникальна.

Шукання безмежного, хоча б і в ніжності, конструювання ідеалу — абсолют для вищої фази любови, проголошений у "Травневих мріях". З цього фундаменту авторка й виходить у своїх поезіях любови і через це вона не потребує фіналу. Майже всі випадки любови в її поезіях полишені без фіналу.

Людина любить те, що гідне любови. Якщо ж його в реальності немає, його конструюють у мрії, в уяві. Так оформлена вимріяна досконалість стає об'єктом любови. Але ідеал у "Травневих мріях" не штамп, не схема, а суб'єктивна властивість будити внутрішні сили, напружувати імпульс наших грудей. А мрії виступають як функція конструювання ідеалу. Разом це вишуканий профіль вищої фази любови як психологічної потреби.

Конструювання ідеалу — це вічний елемент у вищій фазі любови, що може часом набувати прикмет фантому на все життя:

"Я тебе не знаю
Й ти мене не знаєш теж,
А все ж я тебе чекаю
На хресті життєвих мереж.
Я не можу сказати, яка ти,
Але впізнав би при стрічі.
Та ні разу не міг спіткати
Тебе в цім тривожнім сторіччі.

— — — — —
Не приснилась мені уві сні,
Не співала птахом пісні...
Не всміхнулася анонімно,
Та все ж я чекаю незмінно.
У мене надія є,
Що, може, впадеш зорею...
А вічність уже додає

В дорогу чорну киваю". ("Чекання")

Авторка не подала ідеалу чоловіка, ні жінки, бож

ідеал лише тоді ідеал, поки не досягнутий. Досягнутий ідеал перестає ним бути. Ось у зустрінутих очах загадка. Вони манять, як ловість, в якій і про тебе щось є. І ця "зелених очей загадковість" відбирає спокій. Звідси прохання:

"Стривай, зупинись на хвилинку,
В очах твоїх сила і міць.
Відкрий мені першу сторінку
Тривожних твоїх тасмниць"...

І ось ідеал дозволяє себе розгадати:

"Крізь вій голубину шовковість
Дісталась до самого дня.
Прочитана повністю повість
Була нецікава й нудна".

("Повість")

Краса — це тріумф перемоги духа над матеріальною природою. Любімо духово, — казав Бембо. Однак, людина не хоче й не може зректись вимог тіла. І авторка цього не пропонує. Але вона підносить любов над власну щоденність, над органічну брутальність, над випадковостями земних обставин, дбає про непроминальність. Навіть і нещасливий фінал любови не лишає в неї холодного попелу, а променює завжди теплим полум'ям:

"Любилися ми в холодні сірі дні
Під зливою людського осуду.
Проте, життя вже не здавалося мені
Нескінченим миттям брудного посуду.

— — — — —
Прийшов кінець дощу, тоді кінець кохання...
І все ж я вдячна, дивний друже мій,
За ледве чутну пісню сподівання,
Що ніжно так бринить в душі моїй".

("Любилися ми")

Прозвучала ледве чутна пісня сподівання, але її звучання лишилось назавжди, бо вища фаза любови непроминальна. Обставини можуть припинити її живлення, тоді вона зосередиться в півсвідомості й буде жити вічно. Про це авторка повторює в кількох поезіях, як "Іспит", "Над Дніпром", "Пам'ятаю":

"І теореми вже давно забуто,
І формули й реакції хемічні,
Та зустрічі в саду за інститутом
Врослись у пам'яті моїй навічно".

("Істини")

Або:

"Пролітали дні колючим роєм...
Та хоч доля не з'єднала нас,
Ти лишивсь навік моїм героєм,
Променем, що й досі не погас"

("Пам'ятаю")

Любов, що її живлення припиняють обставини, може сублімуватися в фазу людських чеснот, як

ось любов до батьківщини, до героїчних вчинків:

"І під ніжні співи солов'їні
Говорив ти палко про любов —
Про любов до рідної країни,
Що вогнем пече юнацьку кров.
І кому б схотілося навчати
В час, коли для любовців, пора, —
Щоб у ясноокого дівчати
Проростали зернятка добра?!

— — — — —
Україна сяє неземною
Мрією над нами обома,
І хоч ти далеко — не зі мною, —
Ми тоді зустрілись не дарма"

("Пам'ятаю")

Почуття любови в "Травневих мріях" лише зрідка спрямоване на об'єкт. Здебільшого ж це тотальний психологічний стан любливої людини. В поезіях тонко розрізняється категорія любови від категорії бажання. Бажання — це наслідок любови. Розповівши про любовну ситуацію, авторка здебільшого ставить крапку, уникає висловлювати бажання. Психологічний стан може досягти одержимості, що переслідує авторку як ідея фікс. Це "сині очі", що їх вона вже десь бачила й тепер намагається пригадати, де саме, при яких обставинах. Ті десь бачені очі стають предметом її духовного бачення. Об'єкт мрії, бачені сині очі, раптом займає в свідомості близьку дистанцію, увага до них стає просто аномальною, вони стають в уяві до болю яскравими, зосередженість уяви сягає одержимості, вилучивши докільця. Згущеність усіх душевних сил на цьому об'єкті надає моментові мрії чи любові незвичайного піднесення. Предмет здобуває в свідомості реальну силу. Поетка шукає розгадки в усіх аспектах свідомості. Припускається навіть, що це була омана. Безліч припущень: "може день важливий чи подія, зв'язані з цим поглядом ясним? Коли це було? Яка була тоді я? Радісна? Сумна? Сама, чи з ким?" В шуканні розгадки свідомість сягає в аспект метафізичний:

"Може навіть в зорянім сучвітті
Легкокрилих неосажених мрій.
Може навіть в тім далекому світі.
Звідки ми прийшли у світ земний?
Може де в музеї, на картині,
Може де на сцені чи в кіні...
Звідки знаю я ці очі сині,
Що не йдуть із пам'яті мені?..."

Однак й такий стан залюбленості, стан одержимості не переходить у бажання. Незвичайні очі змусили серце "забити в дзвони", але реально підґрунтя любови набуває вищої вартості, важливішої від будь-яких фантомів чи любовної одержимості. А цей реальний ґрунт тверезо підказує, що бажання були б марними. Тому такий і висновок:

"Пригадать не сила, та й не треба...
Серце, в дзвони бити вже покинь!
Хай собі пливе шматочком неба
Неспокійна загадкова синь".

("Сині очі")

"Травневі мрії" далекі від сантиментальності,

але далекі й від присмерковості. Вони життєрадісні, як душа дитини. Формула любови в поезіях Ганни Черинь не схематична, вона в неї з плоти крові, до того ж засіб, а не мета. Засіб будити життєрадісний тонус. Якщо Платон казав, що залюблені не знають, чого хочуть, то в "Травневих мріях" любов — імпульс, не інстинкт, а плід, породжений мрією, напруженим конструюванням ідеалу. І світ для неї солодка мрія, а не згрікла щоденність. Безмасово згріклої щоденності поетка уникає.

"Як сіро, як сіро, як сіро!
Засни і не муч зневіро".

("Балаян")

Життєрадісність — найяскравіша прикмета поезії Ганни Черинь. Але це не означає, що вона не задумується й над глибшими проблемами. На периферії її радісних мрій раптом можуть появитись і фантоми. Так в оптимістичну й життєрадісну ситуацію поезії "Мандри", з властивим авторці прагненням безмежного, з прагненням в'єднувати себе у всесвіт, знезапечно вривається фантом смерті:

"Що ж, колись я ждатиму даремно:
Не спинятимуться більше поїзди,
Не чекатиме вже більш ніхто на мене,
Та й не буде їхати куди..." ("Мандри")

Але авторка й тут не змінює свого спрямування в'єднуватись у всесвіт. Як тепер вона живе напруженим конструюванням ідеалу, щоб "щастя не проспати, не сидіти, на місці не стояти, а змагатись, їхати, йти до мети, чи навіть без мети", так і тоді, коли прийде природний кінець, вона знову піде мандрувати:

"В мандри я тоді зберусь незвичні
І куплю в один кінець квиток...
Літаком злечу в блакитну вічність,
Долечу до сонця, до зірок
І лишусь там..."

Тільки ж у відповідь на несподівану появу фантому смерті, з реального підґрунтя мрій лотасє вища вартість, важливіша від будь-яких фантомів і страху, це те, що є тепер, у цю мить. Це найважливіше в житті опєртя:

"Та поки не пора ще...
(брати квиток в один кінець)
Кажуть всі, що на землі найкраще.
Серце, мій годинник, ходить вірно,
Мандрувати є іще куди,
І стають на станції покiрно
Нетерплячі, дикі поїзди"

("Мандри")

Ортега і Гассет твердить, що міру вартості чоловіка жінка вбачає в тім, що він може. Міру вартості жінки чоловік вбачає в тім, яка вона є. Але в нашій добі цей принцип втрачає свою чинність у наслідок того, що жінка так само, як і чоловік, спеціалізується й виконує в суспільстві ті ж функції, що й чоловік, а тому й відповідає мірі чоловічої вартості. Звичайно в аспекті соціальному, а не біологічному, де міра вартості кожної статі має свою незмінну сутність (що може і яка є). Однакє поплутання принципів вартості в соціальному аспекті могло стати причиною, чому авторка

"Травневих мрій" не знайшла міри для ідеалу чоловіка чи жінки. Кожна генерація суспільства має певний тип чоловіка, що є найулюбленіший, відповідає ідеалові більшості жіноцтва на певний період часу. У "Травневих мріях" його нема. Спроба створити ідеал з астронавта не вклася в її конструкцію через національні розбіжності, бо коли, каже авторка, вони

"Слухали голос весни,
Як скеля і море єднались

в погужні акорди,
Мрії мої ластівками летіли на плеса Десни,
А твої

— на повиті холодним туманом фйорди".

Національну гармонійність авторка ставить як категоричний імператив для шлюбного стану, для гармонійної любови. Ідеал мусить бути патріотом її батьківщини:

"Любий чужинцю,
що став близьким, —
Вийду в дорогу я з ким?
Ти не перечив,
ти пробував навіть любити
Ту симпатичну, сумирну країну,
Де на дівочих сорбчках
полощуться весело квіти,
Сльози і сонце на зміну...
Ця Україна
в любистку, розмаї і руті,
Зоряна мрія мені.

А для тебе —

не знаю:

Латочка на екскурсійнім маршруті".

Коли для обраного Україна тільки латочка на екскурсійнім маршруті, тоді постає категоричне запитання:

"Як же нам вві сні удвох літати,
Як не можна мріяти разом?!
Щастя не купується на сплати,
А дається заодно із злом.
Стали ми з тобою на порозі...
Ти мовчиш, тоді скажу сама:
Як у мріях нам не по дорозі, —
Спільної дороги в нас нема".

("Чужинцеві")

Сучасність підносить як модерну жіночу варієтність тип жінки без жіночости. Ганна Черінь у цій збірці цьому типові уваги не приділила. Цю звичайну жінку полонить щоденність, регулярність. Вона і в регулярності може конструювати ідеал, тобто в умовах плиткої торічеллевої порожнечі, що, здавалося б, виключає будь-яку можливість для мрій. Авторка проникає в сутність звичайної жінки, що знаходить невловну втіху в регулярності — подати милому чай, сісти з ним поруч. Регулярністю вона зустрічає чоловіка, що йде до неї на захоплення, щоб розбити монотонність життя:

"Надворі непривітна сіра мла
І кроки знов чийсь...

Ні, це не ти.

Сьогодні, як і вчора, я сама,
Бо знаю, що не можеш ти прийти.
Коханий мій, тебе я так чекаю,

Що відчуваю, ніби ти зі мною,
І з усмішкою тихою, сумною,
Я подаю тобі горнятко чаю...

І цю щоденність можна оповити в естетичний декорум:

"До мене ближче сядь. Стань знову молодим,
Забудь про сірі будні на хвилину
І закури, а я розвію дим
І заберу турбот твоїх, хоч половину".

Чарівність, краса можлива в щоденності, але не в банальності. І в щоденності жіночості може ухилитися в уявні виміри, але ґрунт її мрій, на який вона кидає ківку любови, цілком реальний, реальні й контури мрій. В них надія на втілення ідеалу в реальність. Але пласка, неопромінена мріями банальність одразу розбиває ці контури:

"Надворі кроки знов...

І я злякалась аж:

Сусідка,
міцно торгаючи в клямку,
Ввійшла, розбила реготом міраж...
Позичила
(до завтра)

цукру слянку!

І щезло все...

Ні очей,
ні плечей,

ані імени —

Все пропало, лишилася крига і мла...

О, пробач, мій коханий,

прости мені,

Що тебе я

так просто

вигадала..."

("Уявне")

Кажуть, що в сучасному бруді життя здійснення будь-якого ідеалу неможливе і тому в різних модернізмах — туга за смертю. На бруд життя Ганна Черінь відповідає сатирою. Ідеалу повсякчас шукає у мрії, а що його не знайти, вона знає й про це повідає в поезіях. А коли згадає про смерть, то на те, щоб ще більше підкреслити життєрадість. Любов у її поезіях — полум'я, а не лихоманка. Вона йде з духових джерел, а не з біологізму. Біологічні прикмети любови вона обминає, натомість зображує душу, не роздирає серця, а розливає цілющий бальзам. Естетичний декорум у її поезіях проймає всі прояви любови. Глибокою інтуїцією авторка проникає в ту істину, що слугування нижчій фазі любови веде до цинізму й нігілізму, як ось у Гайне: "любов — зірка в купі гною". Ганна Черінь воліє зірку, а не купу гною. В її любові ніколи немає нічого відразливого. Авторка не пропонує емансипації духа від тіла, чеснота любови конечна, хоч і пов'язана з тілом. Світоглядова послідовність "Травневих мрій" непохитна. Мрії, любов — джерело, з якого випромінюються поетичні образи. Мрії — не брязкальця з сонця золотого та квітів, а повсякчасні переживання, психологія. Радість життя, мрії, конструювання ідеалу ніколи не вигасають. Бувають випадки смутку, але не цинізму, не нігілізму, не песимізму.

Не належить до нашого завдання йти за всіма

нитками, що ведуть поетку в різні аспекти мрії. Їх багато. Синя квітка мрії в неї ніколи не в'яне.

Гайне казав про лірику, що вона в кожній добі виглядає майже подібною, як солов'иний спів кожної весни. Вільно співають, якщо мати на увазі любовну лірику, "поети всіх часів і всіх народів про любовні бажання, любовні страждання, про болючість розлуки, про солодкий сміток, про втіху побачення, про жагуче полум'я почуттів, що його й велика вода не може загасити". Так, та не зовсім. Бо що сказав би Гайне, прочитавши любовні перлини сучасних модернізаторів, навіть в нобелівського лавреата?

Так і місце "Травневих мрій" у ліричній поезії особливе, не шаблонне. Це не щебетання про любов, не ті шаблони, що їх вичислив Гайне. Любов у "Травневих мріях" не тільки мрія, а й філософія. "Травневі мрії" — це трояндовий кущ, з якого етеричний аромат сублімується у вищу фазу любови. Не банальність, а глибокі мотивації жестом, переживанням, ситуаціями, шляхетними почуттями. Місце "Травневих мрій" у трактуванні любови особливе, оригінальне й прогресивне. Оригінальне, бо немає тут шаблонів. Любов у них — найсуттєвіший імпульс думання, волі, відчуттів, сприймання. Образ любови зворушливо-радісний, чарівно-лагідний, елегантний. Любов — пульсування лагідного серця. Білявоволосе дитя ввижається в образах любови, мрії, навіть і в безнадії в поезіях "Травневих мрій".

Прогресивне — бо авторку ніяк не заторкнув намул нічної темряви сучасного динамічного вибуху порнографії, еротоманії — в суті атавістичних явищ. Вона твердо стоїть на одвічній магістралі людських змагань до досконалости. Ті, що здерли з любови одіння краси, знаходять тільки тваринячу мізерію. "Травневі мрії" — ранкова зоря щастя.

Не існує статистики, але є вже теза про здорову мовчазну більшість у суспільстві. Для цієї здорової більшості призначені "Травневі мрії". Тут вони житимуть, як живуть сонети Петрарки, тоді як еротоманія його сучасників, як і їх імена, давно забуті. Глибокі проблеми ідей у поезіях Ганни Черинь відкриваються тим, хто спроможний їх збагнути.

Там, де є гроші, вільний, люксово плачений, час і фахівці на партикулярні теми.

(Замість рецензії на збірник: *Proceeding of the Comparative Literature Symposium. V. III. Texas University*).

Такі думки викликають звіти з "Симпозіумів", які вже четвертий рік відбуваються на тему порівняльної літератури в Тексаському Технічному Університеті. Їх організує спеціальний комітет з професорів того університету під успішним проводом д-ра В. Т. Жили, професора відділу германських та слов'янських мов. На наші

українські у вільному світі, достатки — як до матеріальних засобів, так і до кількості академічних сил, це була б велика, навіть надмірна розкіш. В сукупності наших першочергових пролем такі симпозіуми не мають для нас пріоритету. Але при всіх тим нам цікаво й корисно користуватися з того, що діється на міжнародньому академічному полі в умовах матеріальної й інтелектуальної розкоші.

Перший з цих симпозіумів, що відбувся в квітні 1968 р., мав ширшу програму, присвячену літературам еспанській, німецькій, французькій та російській. Але вже наступний симпозіум, який відбувся в 1969 р., був весь зведений до одної теми — місце в світовій літературі Джеймса Джойса, ірландського новеліста і поета (1882-1941), піонера розкладового напрямку в літературі, який змішував поезію з порнографією, різні мови (які знав добре) в одну мішанину і т. ін. Коротко сказавши, глумився з читачів і з усталених принципів літератури. Його новеля "Юлісес", в якій найвиразніше виявився його розкладовий талант, викликала низку послідовників в Європі й Америці, котрі нудилися "пристойною" літературою й радо кинулися в одчинені Джойсом ворота до повної розперезаности й безсоромности в літературі. Отже, це був його вплив на "світову" літературу. На цю тему й відбувся другий симпозіум, що складався з чотирьох доповідей фахових дослідників Джойса і двох семінарів. Перший симпозіум мав лише три доповіді.

Третій симпозіум, що відбувся в січні 1970 р. і який є основною темою цієї статті, був присвячений знову таки вужчій темі, хоч і розгалуженій — "Від сюрреалізму до абсурду". В дискусіях обговорювалися "модерні" (в протилежність до "класичних" чи "традиційних") течії в світовій літературі — "Дада", "Сюрреалізм", "Абсурд". "Дада" постала під час першої світової війни в Швейцарії, а батьками її були молоді дезертири з Франції та інших країн, які приймали участь у війні, а також деякі швейцарські автори. Як казала проф. Анна Балакіян, "Все, що сугестує абсурд, — це "Дада", інше, що є незвичайним, фантастичним, можна назвати сюрреалізмом". Це було повстання проти обов'язків, усталених норм життя, бунт проти всього, що називається тепер "естаблішмент", до анархістичної особистої "свободи". Сюрреалізм виник одночасово з "Дадою" у Франції, як заперечення реальної дійсности й вивтік у фантазію. Щодо терміну "абсурд", то треба підкреслити, що цей термін в даному разі вживається не в вузькому значенні безглуздя в формах і змістові творчости, але ширше — літературна течія, яка разом з абсурдом у творчості приймає саме життя як процеси безглуздя. Тому, поряд з іншими доповідями на цю тему, маємо тут доповідь проф. Джона Котта про "абсурд" у грецьких трагедіях.

У своїй доповіді Анна Балакіян, професор Нью-Йоркського університету, доводить, що "Дада", пережиток давнього нігілізму, віджила сама себе, тоді як сюрреалізм виявляє себе "амбітним зусиллям звести природні містичні нахили

людини до згоди з модерною наукою". Про сюрреалістичний "жанр" доповідала Рене Різ і Оберт, професор Каліфорнійського університету. Вона казала, що "Сюрреалізм не є тільки вивтік від реального, але зусилля радикальної зміни наявних форм у мистецтві й нового вислову одчайдушних ("болд") авантюр. Автори мають висловлювати те, що вони з середини уявляють, без логічного зв'язку з дійсністю. У цьому поясненні "безпредметності" в поезії, в образотворчому мистецтві (ми сказали б — ремеслі), какофонії в музиці, взагалі пояснення всього того, що людина здорового мислення називає безглуздом, а прихильники — відкриттям невідомого. Між іншим, проф. Гоберт окремо спиняється на "Колледжес" — на штучі ліплення образів з різних кусків різних матеріалів, включно з вирізками з газет і журналів, з кусків дерева, шкіри чи будь-чого, приліпленого чи прибитого цвяхами і т. ін. І це також відноситься до сюрреалізму.

Про "Абсурд" спеціально доповідали: Антоніо Ілліано, проф. Орегонського університету — про "Абсурд в італійській літературі", Н. Д. Обергейман, проф. Текс.-Тех. університету — про "Абсурд в Еспансько-Американських новелістів"; також, як згадано вище, Дж. Котт, проф. Нью-Йоркського університету, мав доповідь про "Абсурд" у грецьких трагедіях, засновану переважно на працях Альберта Камюса (1913—), французького письменника, який розробив поняття "абсурду".

А. Л. Вілсон, проф. Текс.-Тех. університету в своїй доповіді говорив про підстави виникнення сюрреалізму, його розвитку й живучості. "Коли черево війни поглинає людей, коли в злиднях пропадають людські засоби з занецишуванням землі, води й повітря, що загрожує самому існуванню нашої планети, — немає дива, що сюрреалізм стає життєдайним ґрунтом для поетичної й артистичної діяльності". Він народився, — каже далі Вілсон, — як протест, щоб зрушити самозадоволену ментальність, і цього він досягнув блискуче. Але тому, що людодивство продовжується, сюрреалізм набрав сили й процвітає. Вілсон подає багато прикладів, здебільшого з німецької літератури.

До цього хочеться й нам додати своє слово. Коріння нігілізму, дадаїзму, абсурдизму, сюрреалізму та інших таких течій лежать в заникненні вищих людських ідеалів. Коли народ губить свої людські ідеали й велич духу, який поривав би до великих цілей, котрих ще не досягнуто, література й мистецтво взагалі не знаходять змісту. Це у тих народів, які вже перебувають в усталених державних формах, досягли відповідного добробуту й потонули в міщанському щасті. Тоді їхні поети й письменники, художники й музиканти примушені дошукуватись штучних форм, таких же штучних тем для своїх творів, для свого творчого голоду, для якого немає поживи в їх ситому, безтурботному житті. Не те у народів, у яких навіть елементарні ідеали — національної свободи, творчого вияву національного духу, впливу своєї ідентичності ще не досягнуті, народів поне-

волених чи приневолених чужою домінацією. Ці народи горять, невгасним надхненням до своїх ідеальних цілей; їх поети, письменники, артисти, музиканти не шукають штучних тем — їх теми родяться натурально з ідеалів і поривань їх народів. Література й мистецтво таких народів є еманцією їх живого духу, палаючим провідним огнем. Україна належить до цих народів, і тому течії в літературі, про які говоримо, є для українського письменства неприродними, чужими, далекими, хоч і цікавими для пізнання чужого. В оосяг симпозіумів порівняльної світової літератури мусять увійти обов'язково літератури, назвемо так — невизволених народів. Там літературознавці знайдуть невичерпані ще джерела живої творчої води на пустелю мирних шукачів тих суспільств, які переживають хронічну хворобу декадансу.

Глибоко в унісон з цими нашими думками звучить промова Вільяма Гілліса, професора англійської мови Текс.-Тех. університету, виголошена на семінарі симпозіуму. Давши блискучу характеристику історії англійської мови, вивчення якої в протязі соток років пройшло різні фази, а потім все звужувалося й звужується до обмеженого, хоч і глибоко, наукового курсу, він каже: "Спеціалізація й фрагментація можуть бути добрими, якщо вони будуть глибокими. Я радше взяв би спеціаліста на мізкову хірургію (ніж загального лікаря), але лишім нашу літературну спеціалізацію широкою. Тільки тоді наші студенти будуть людськими науковцями, якими їх ми бажали мати". В іншому розділі він каже: "...Професори порівняльної літератури мають вважати на те, що є широким і людським. Мають підходити до людства широкоглядно. Вони не повинні витрачати своєї енергії на блукання вузькою долиною з сухими кістками."

Цей третій том, що його розглядаємо, присвячений письменникові Самуїлові Беккеттові, який у 1969 р. дістав Нобелівську премію за літературну творчість. Про нього, між іншим, сказано так: "Призначаючи цю премію, Академія вибрала людину глибокої скромності, людину, яка зберегла свою анонімність і приватність свого життя. Самуїл Беккетт, довголітній друг і секретар Джойса, заслужив на цю високу пошану"...

У Симпозіумі взяло участь 1425 осіб — професорів та студентів з 24 університетів.

Попри зауваги, зроблені тут з позицій тих, що ведуть іще тяжку боротьбу за елементарні основи свободи фізичної й духовної, праці симпозіумів, про які пишемо, вважаємо за важливі і тому цінні й потрібні. Поперше, ми зустрічаємося в них з видатними представниками академічного світу, виховниками молодих поколінь, такими, якими вони є в їх найглибшій суті; в їх академічній інтегральності. подруге, через них ми пізнаємо глибше й ґрунтовніше сучасні літературні мистецькі й філософські течії у великій частині сучасного цивілізованого світу. Нарешті, засада порівняльних студій веде до міжнародної співпраці, зближення культурних досягнів й прямувань народів. Тому ініціативу Тексас. Тех. Університету, а разом

ЮВІЛЕЙ МИХАЙЛА МІНСЬКОГО

Цього року нам щастить на круглі ювілейні дати: ще не встигли ми відзначити перше століття від дня народження великих і ушлавлених, як хлинули п'ятдесятиліття наших (як же несподівано, бо ми їх привикли знати молодими) сучасників — Яра Славутича, Бориса Олександрова, Михайла Мінського... Усіх не будемо згадувати, щоб, бува, не зрадити чисті тасмниці і не розмагнітити атмосфери сюрпризу, який їм — за тутешнім уже звичаєм — готують друзі й почитателі.

Не вірилось і нам, що молодому та вродливому Михайлові Григоровичу Мінському — також стукнула п'ятдесятка. Не вірилось, аж поки ми самі і на власні очі не побачили його, коли він (випадково чи ні) надїхав до Детройту, і не прислухались до його переконливих запевнень, що таки так — має він за плечима пів сотки років. Хоч на вигляд — сміло можна давати йому сороківку. Тож нехай молоденькі і гарні дівчата не вішають носа і не втрачають надії. Для якоїсь — що ж поробиш: однієї лише — із них ще може усміхнутись доля. Та це й як!

Українська еміграція почула, оцінила і полюбила співака Мінського, коли він почав виступати (січень 1946 р.) у складі нашої капелі бандуристів імени Т. Шевченка, якою керували Гр. Китастих (мистецький керівник) і Вол. Божик (диригент). Особливо імпонували публіці сольові виступи Мінського в капелі.

Звідки ж він узявся — цей кучерявий блондин із таким барвистим голосом (баритон)? Знаємо мало, але напевно — таке. На світ прийшов Михайло аж там, де українці розселені малими острівцями. Хоч рідна мова їх там завмирала, але пісня українська не вгасала. Українські мелодії чарували й юного Михайла, він їх слухав із завмиранням серця, хоч не всі слова українських пісень розумів. І ще тоді в його дитячій уяві брєніла казкова гарна, чарівна і недосяжна Україна. Будучи юнаком, Михайло не пропускав нагоди, щоб побачити український фільм чи виставу, насолоджувався (з радіо чи платівок) голосами Івана Козловського, І. Паторжинського, М. Литвиненко-Вольгемут, Оксани Петрусенко та ін.

і керівника симпозіумів проф. В. Т. Жилу треба вітати. Д-р Жила, як редактор збірника праць симпозіумів, доклав великих зусиль і виявив свою здатність та ерудицію до цього діла. В цьому третьому томі передмова д-ра Жили є блискучим вступом до зібраного матеріалу. Цей вступ на дев'ятьох сторінках дає влучну синтезу цілого збірника (на 180 сторінок доповідей і приміток), а разом знайомить читача з ідеєю та історією симпозіумів. Таким чином, читач підходить до вивчення скомпільованих праць симпозіуму у відчинені йому гостинним редактором збірника двері.

М. І. МАНДРИКА

Музичне виховання Мих. Мінського почалося ще до Другої світової війни — в м. Казані, де він учився в університеті на геологічному відділі. Десь у квітні 1941 року натрапила в Казані на Михайла Мінського професор співу з Московської консерваторії — Володимирова, сестра знаної в СРСР зірки — кольоратурної вокалістки Барсової, — і прослухавши Михайлові вправи зі співу, відразу заявила, що забере його до своєї класи, все в консерваторії для нього полагоди́ть і відкриє Михайлові світлий шлях у майбутнє.

...Та все пішло шкереберть. Побачив Михайло свою мрію, Україну, ще скорше, ніж сподівався, але... з-за колючих дротів німецького табору військовополонених. Якось вирвався він із-за тих дротів, але недовго любувався красою України і зігрівався теплом її люду — і нові удари долі закинули Михайла аж до Німеччини, де після закінчення війни й він знайшов відносно затишний притулок у Герсфельдському українському таборі.

Ось він у молодечому хорі цього табору, яким керував досвідчений педагог Василь Прок. Завітневич і який наново (як і Володимирова в Казані) відкрив слухачам чудового співака: Мінському призначено виконувати сольо пісні "Ой, зійшла зоря". Успіх був у слухачів незвичайний. Але це було покищо в межах одного табору.

До кінця 1945-го року Мінський співав у хорі "Трембіта" під диригуванням К. Цепенди, а від січня 1946 року він став членом капелі бандуристів ім. Т. Шевченка, де постійно виконував сольові номери, а в усіх репрезентативних виступах капелі — як головний соліст. Під час ювілейного турне капелі (1969 р.) М. Мінський відзначився своїм досконалим виконанням як соліст, а на особливу увагу заслугозує його сольо у качтаті "Бій під Конотопом", яку й написав композитор (Гр. Китастих) спеціально для М. Мінського.

Проминуло 25 років відтоді, як М. Мінський заспівав сольо у хорі "Ой, зійшла зоря" із п'яним успіхом. І ці роки наш талановитий співак не змарнував: він не зазнався, а навпаки — уперто працював над собою, учився у кращих учителів і вдосконалював вокальну техніку та опановував усе новий і новий репертуар. Бували досить довгі періоди, протягом яких ми не бачили й не чули М. Мінського, бо це тоді він наполегливо працював і вчився, а наслідком тих періодів його розлуки з слухачами ми кожного разу мали нові платівки з його голосом, платівки, що їх тепер слухають і на Україні.

"Мрію досягнути такого рівня співу, в якому є і правда і краса. Тоді можна буде розмовляти з душею кожної людини, навіть скам'янілої..." — казав і каже наш нинішній ювіляр, який ніколи не задовольняється досягнутим і не спиняється на шляху до висот вокальної культури, до все більшої краси і правди, щоб тим якнайбільше прислужитися культурі нашого народу — тут і там. А Михайло Мінський послідовно і вперто оре нашу

рідну ниву — не пішов і не йде на спокіс слави в чужому морі і не піддається владі долара.

Згадаймо бодай частину того, що М. Мінський випустив на музичний ринок. Платівки: "Парада українських пісень" — видання американської фірми "Арон" (Нью-Йорк), "Пісні України" — вид. німецької фірми "Ойрокорд" (Штутгарт), "Мінський співає" — вид. фірми "Міллер" (Гамбург), а готується до випуску платівка у фірмі "Муза" (власник І. Сміт) — вибрані українські ліричні пісні.

Широко відомий Михайло Мінський — і як солист оперних театрів у Філадельфії, Бостоні, Люїзіані, Нью-Орліні (США), виступає він і в операх європейських — в Італії, Німеччині, Бельгії, Голландії й Англії, співає в операх "Паяци", "Трубадур", "Борис Годунов" (партію Бориса), "Аїда", "Тоска" та ін.

Як високо оцінює музична критика виступи М. Мінського, видно з безлічі відгуків. Наведемо декілька:

"Мінський обдарований прекрасним, чудово вистренованими голосовими даними" (Тіролер Нахріхтен).

"Михайло Мінський — вроджений талант. Його гнучкий, дуже добре поставлений, широкого діапазону голос має барви, що їх рідко коли почуєш" (Донав Цайтунг).

"Мінський — це великий голос з глибоко відчутним драматизмом" (Лондонський "Тайм").

"...Багатий, чарівний баритон із потужним чуттям і великим драматизмом". (Філадельфія Інквасер).

Знаємо, що заходами місцевої української групи в м. Мінеаполісі влаштовується 26 вересня ц.р. ювілейний концерт Михайла Мінського. Рецензію на цей концерт, що її напишуть музикознавці, вмістимо в наступному числі нашого журналу. А тим часом побажаємо ювілярові найбільшого успіху на ювілейному концерті. З нагоди ж подвійного ювілею бажаємо Вам, дорогий Михайле Григоровичу, кріпкого здоров'я, здійснення творчих задумів і таки досягти найвищих висот, до яких послідовно прямуєте. Не зважайте на те, що від світлих думок Ваших ще не одна волосина на Ваших скронях забличить сріблом, — тримайтеся тих шляхетних дум і робіть добру славу собі і всім нам. Многая літа!

КОНЦЕРТ МИХАЙЛА МІНСЬКОГО

В неділю 26-го вересня 1971 р. о годині 4-ій по обіді в Бентон-Гол, 1130 Ніколлет Аве. в Мінеаполісі, відбудеться **КОНЦЕРТ** баритона Михайла Мінського.

З нагоди Ювілею 25-ліття мистецької діяльності, того ж таки вечора по концерті в честь Ювіляра відбудеться бенкет.

Від імени Комітету маємо шану запросити Вас з Родиною на так небуденну імпрезу. Спільно відзначимо **ЮВІЛЕЙ НАШОГО СПІВАКА**, громадою складемо йому побажання, щоби й далі лунали його пісні по цілому світі на славу Україні!

За Громадський Комітет:

М. Лозовий — Голова В. Станиславів — Секретар

Азіз НЕСІН

Листи померлого Віслюка писані з того світу його приятелеві Гедзеві

ДРУГИЙ ЛИСТ

Любий брате мій Гедзю!

У попередньому листі я розповів тобі про те, як я вмер, або, точніше сказати, вивернувся в рівчаку при дорозі. Але прикросі почалися по тому. Коло мене почали зупинятися перехожі, зібралася ціла юрба. Якийсь громадянин став коло мене й закричав:

— Які ж ми тоді люди? На наших очах помирає жива душа, а ми ні гугу.

— І справді! — обізвався інший. — Скільки тут люду, а ніхто й пальцем не поведе. Далекі, перевелися в нас люди!

Потім почулися голоси:

— А немає тут лікаря, га?

— Найкраще зателефонувати...

— Поки дотелефонуєшся, людина Богові душу віддасть.

— Ви думаєте, що тепер легко додзвонитися? Тільки балакають усі!

— Та що ж це, на очах помирає людина! І хоч би хто зглянувся...

Якийсь юнак сказав сусіді:

— Он в Європі та Америці такого немає. То країни цивілізовані. Там є товариства суспільної допомоги. Собака впаде на вулиці, і то кладуть у машину й везуть до ветлікарні.

— А дзуськи! — буркнув сусіда. — Ув Європі та Америці ніхто ні в чій справі не втручається. Там у кожного свій клопіт. Коли хтось скаже сусідам: "Дайте, Бога ради, води, бо вмираю", — ніхто й ковтка не дасть. Ясно тобі?

— А ви, пане, їздили до Європи, що так кажете?

— Якщо й не їздив, то чув од тих, що їздили. До того ж я читаю... А ви так кажете, наче самі їздили?

— Звісно. Минулого року наше товариство взаємодопомоги їздило пароплавом "Бітліс" на два тижні по Середземному морю. Я, добродію, об'їздив усю Грецію, Італію, Іспанію, всі країни на узбережжі Середземного моря. І побачив, що...

— Та невже серед нас немає жодної людини, щоб совість мала?

— А коли є, то що?

— Та треба ж зателефонувати, хоч би й з поліційного поста.

— Аби це швидко допомога...

— Ув Європі й Америці ніхто не суне свого носа до справ живих і померлих. Чому? Бо то

цивілізовані країни і там є спеціальні люди, які повинні працювати в цій галузі. Існують спеціальні організації, які підбирають на дорогах тих, що впали, тих, що впали й помирають, або впали, але ще не вмирають. Там не так, як у нас: посходяться люди, повилуплюють очі та й дивляться, як помирає людина. Там люди йдуть собі, куди їм треба. А того, хто впав, піднімають й зроблять, що треба, ті, кого це стосується.

— Йому треба хоч комірець розстебнути.

— А ще краще, аби зробити масаж.

— А якби це натерти йому руки й ноги та наважити на груди, то, може, він опритомнів би.

— Але він, мабуть, уже вмер.

— А так, наша душа — мов той птах, щойно була тут, а за мить її вже немає.

— Усіх нас чекає те саме.

— Ні, ми не люди. Такий натовп, а хоч би хто допоміг сіромасі.

Любий брате мій Гедзю! Як до правди, то ся розмова мені дуже сподобалася. Аби це знати, що моя смерть викличе таке зацікавлення, то я вже давно б одлив такого коника, пішов би на велелюдний майдан та й прикинувся б там мертвим. А тепер уже пізно, адже я запрягнувся померти. Ламати своє слово при народі сорібно. Адже смерть це, а не політика, щоб крутити й сюди й туди.

Натовп коло мене не меншав. Хоч одні йшли, так приходили інші. Стояли й продавали витрішки, поки їм не обридло. Вони навіть штовхалися й кричали, аби тільки подивитися, як я вмираю.

Одна жінка пхнула якесь хлоп'я, а потім сказала:

— А тооі, хрущеві малому, що тут треба?

— Не виховуємо ми дітей. А наче ж і для батьківщини їх ростимо! Батьки ж і винні, кидають на Божу волю!

— Тобі, хлопче, робити нічого!

— Нині світ без батьків і матерів!

А ось настав ряд, щоб почать вивчати мою особу, мої вуха, очі, голову.

— Гляньте на його взуття. На одному черевикові чорний шнурок, а на другому рудий.

Мені стало страшенно ніяково, і я хотів підбгати свою ногу якомсь так, щоб не видно було цього клятушого чорного шнурка. Але ж я був мертвий і не мав змоги ворухитися.

Ось тоді-то я й зрозумів, що, вперше ніж щось учинити, людина повинна усе обміркувати. Якщо ти маєш померти, передчасно обдумай, як ти лежатимеш у землі, а потім так і лягай.

Я зовсім забув, що в мене неоднакові шнур-

ки, й не подумав, що уважні громадяни одразу ж помітять цей недогляд.

Але ось обіззався ще хтось:

— А взуття його лагодили, бігме, не менше як чотири рази.

Найдужче журилася одна жінка, вже похилого віку, але й не такого, щоб уже несила було товктися день при дні у мечеті та забути про рум'янок:

— Гляньте, гляньте, які в нього вії, довгі-предовгі! Аж мені жаль.

Людей не зрозумієш. Кого цікавлять вії, а кого чуб. Хто б подумав, що ця жінка любить довгі вії.

— А штани внизу наче пожовані.

— Агей, чого ви там стоїте, повідомте ж когось! Зателефонуйте... Лікаря!

— Так, у людях не залилося нічого схожого на співчуття.

— А він же просто тобі на очах умирає.

— Я подивлюся — може, живий!?

— Живий чи ні, а нам треба поставитися до нього по-людському.

— Як ви гадаєте, скільки йому років?

— Сорок п'ять.

— Ой ні, хтозна, чи й тридцять буде.

— Я знаюся на людях. Раз гляну — й відразу скажу, хто й що. Це якийсь урядник. До того ж із нікчемною зарплатою.

— І сам якийсь малий.

— По ростові не визнаєш віку.

— А я ось що скажу. Хіба це смерть? Ось коли людина повіситься, то є на що й подивитися.

Любий брате мій Гедзю! Сім годин і тридцять чотири хвилини валявся я в тому рівчаку. Громадяни безперестану йшли, щоб подивитися, як я вмираю. Всі жаліли, охали й скрушно говорили одне одному, що ми недобрі люди і не любимо ближнього. А деякі, то так сварилися!...

У той час, коли мене мали вже витягти з рівчака, хтось, я гадаю вчитель, сказав:

— Аби я дізнався про це раніше, то привів би дітей хай би побачили, як помирає людина. Це було б їм корисно.

— Ти що, жодного разу не бачив смерті?

— запитав його громадянин, що намагався протиснутися до мене.

Нараз вихопився ще один і закричав:

— Громадяни! Станьте в чергу, тоді побачите всі!

— Ех, та й гроші ж можна було заробити на цій оказії! — жалкував якийсь спритний чоловік. — Щоб б оце було надрукувати квитків та й показувати, як помирає людина. Адже так багатирем можна було б стати.

Коли вже мене кидали в машину швидкої

ПРАЦІ ТУГАНА-БАРАНОВСЬКОГО НА СОЦІАЛЬНІ ТА КООПЕРАТИВНІ ТЕМИ

У статті "Наукові праці Тугана-Барановського", "Нові Дні" ч. 201 за жовтень 1966 р., я подав загальний огляд наукової праці проф. М. І. Тугана-Барановського з політичної економії.

Щоб мати повнішу картину наукової праці цього нашого великого вченого, треба хоч коротко згадати про його блискучі та в цілому культурному світі дискутовані праці на соціально-економічні теми.

Це треба зробити ще й тому, що М. І. Туган-Барановський, як і багато інших наших визначних діячів того часу, з вибухом революції 1917 року повернувся з Росії на Україну і відразу включився у відбудову української державности, а зокрема дуже багато зробив своїм авторитетом у відбудові української кооперації. У боротьбі українського народу за самовизначення Туган-Барановський без вагання став по його боці і присвятив йому велику працю своїх останніх літ життя, аж до останнього віддиху, бо й помер під час виконання обов'язку члена Української надзвичайної дипломатичної місії до Парижу — у поїзді, 21 січня 1919 року.

КРИТИЧНИЙ ПІДХІД ТУГАНА-БАРАНОВСЬКОГО ДО СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Як знаємо, М. І. Туган-Барановський більшу частину життя прожив у другій половині XIX ст. (1865-1919), коли науковий світ був під свіжим і тому сильним впливом дарвінізму в природознавстві і марксизму в політичній економії та соціології.

Пригадаймо собі, що праця Чарлза Дарвіна (1809-1882) "Походження видів шляхом природного добору", яка появилася в 1859 році, зробила на деякий час просто революцію в біологічній науці.

допомоги, прибїг якийсь цікавий громадянин і почав благати:

— Почекайте ще трошки! Якби ви знали, скільки я біг, аби тільки подивитися!

Його запитали:

— Це що, ваш знайомий чи родич?

— Ні, але мені сказали пізно. Скільки біг!

Дуже шкода, що мене не показали цьому громадянину. Машина зрушила з місця. Діти й кілька юнаків деякий час бігли слідом, поки зрозуміли, що людина не може змагатися з машиною.

Любий мій брате Гедзю!

Свою мандрівку в машині швидкої допомоги я опишу в дальшому листі.

Цілую твої очі!

Твій брат Померлий Віслук

Переклав Грицько Халимоненко з турецької

Учення Дарвіна про закономірність живої природи мали великий вплив на розвиток не тільки природознавства, але й на розвиток соціальних наук, зокрема соціології.

На розвиток суспільних наук того часу мав вплив, позитивний або негативний, Карло Маркс (1818-1883). Зокрема багато шуму в науковому світі наробила його "Критика політичної економії" (1859) і його "Капітал" (1867), не згадуючи про "Комуністичний маніфест" (1848) — його ж і Ф. Енгельса авторства, чи "Походження сім'ї, приватної власности і держави" Ф. Енгельса у 1884 році.

Не диво, що й молодий Туган-Барановський захопився модним тоді дарвінізмом і дуже завзято вивчав природознавство, а далі з таким же запалом студіював марксизм і всі відтінки соціалізму, що його саме тоді пробували втілити у політичні партії в різних країнах Європи. Тугана-Барановського зацікавили такі соціалісти, як Роберт Овен (1771-1858) з його "Новою гармонією", Шарль Фур'є (1777-1837) і його "комунальні контори". Він ґрунтовно перевіряв ідеї християнських соціалістів, а також практичні ідеї батьків виробничої кооперації П. Бюше (1796-1865) і Люї Блянк (1811-1882). Він запізнався з "Промисловою системою" Сен-Сімона (1812) та творами Прудона, зокрема з його твором "Що таке власність".

Туган-Барановський слідкував і за політичним оформленням соціалізму, який найкраще себе виявив у Німеччині, де вже в 1876 році створено соціал-демократичну партію Німеччини та де створено Другий Інтернаціонал у 1889 році (перший Інтернаціонал, що його заснував Маркс 1864 р. в Лондоні, припинив свою діяльність у 1876 р.).

У наслідок тих студій молодий М. І. Туган-Барановський скоро став лідером т. зв. **легального марксизму** в Росії. Означе він марксизм і взагалі соціалізм сприймав дуже критично. Він бачив, що соціалізм Овена, хоч мав забарвлення комунізму, не був революційним. Соціалізм Сен-Сімона також мав у собі багато містики і... аристократизму, ба навіть релігійности. Соціалізм Фур'є — це фантастична ідилія, а соціалізм Прудона — це джерело анархізму.

Він бачив також абсурдність марксизму в безоглядній класовій боротьбі, у нахилі до повної соціалізації всіх засобів виробництва та в шуканні шляхів до міжнародної солідарности трударів у цілому світі.

Він не погоджувався з Марксовим осудом усіх соціалістів-утопістів, ані з поглядом марксистів про konieczність революції, бо, на його думку, спосіб виробництва в матеріальному світі був завжди зумовлений політичними, соціальними та інтелектуальними чинниками самого життя.

І коли ідеї Сен-Сімона, Овена, Фур'є, Люї Блянка, Бюше та всіх християнських соціалістів марксистки трактують як фантастичну ідеологію, то Туган-

Барановський у своїй праці "Шукання нового світу" бере їх усіх в оборону, доцінюючи їхні шляхетні бажання й шукання нового суспільного ідеалу і справедливості. Т.-Б. не погоджувався, що до справедливого ладу в світі можна дійти тільки шляхом революції, як написано в "Комуністичному маніфесті". Він не схильний пояснювати складні соціально-економічні проблеми однобічно і тому свої критичні зауваги висловлює в "Теоретичних основах марксизму", пише "Соціально-економічні ідеали наших днів" та інші праці, де підкреслює вагу моменту, схилившись поволи в бік ідеалістичного світогляду неокантівців.

Туган-Барановський, як і соціалісти-утопісти, вірить не стільки в силу революції, як у силу організації. Він закликає до організації праці і виробництва та шукати нового способу розподілу суспільного добра, щоб забезпечити інтереси не тільки продуcentа, але й кожного споживача, бо не кожний споживач, як думають марксисты, мусить бути паразитом.

Розглядаючи проблему рабства за різних часів і серед різних народів, Т.-Б. подав у своїй "Політ. екон." цікаву характеристику московського рабства: "Російське рабство в основі відрізнялося від рабства хоча б в Америці, або рабства стародавнього світу тим, що коли в Америці рабами були люди іншої раси — негри, а в старому світі більшість рабів теж була з людей інших націй, то в російській державі раби й пани належали до одного й того самого народу (підкреслення моє—А. К.), і через те увесь жах і вся несправедливість поневолення людини людиною..."

Розглядаючи ж проблему поділу суспільства на різні класи, Т.-Б. подає цікаву характеристику робітничих політичних партій, які беруться захищати інтереси робітників, тобто перебрати на себе роль професійних робітничих спілок. Він пише: "Сучасні класові партії ніколи не було й не буде з такої простої причини: класи — це спільність інтересів, а партії — спільність думок. Приналежність до якоїсь класи визначається всіма умовами життя людини, а приналежність до якоїсь партії — тільки її думками. Люди з різними економічними інтересами можуть мати подібні думки по цілому ряду питань і через те партія неминує переливається поза межі класи". Або ще: "Сучасна класова партія — це внутрішня неможливість". І тому "політична партія" — на його думку — "не придатна до оборони пролетарських інтересів" (це ясно бачимо тепер на прикладі комуністичної партії — А. К.).

Чому, спитаєте? І на це дає Туган-Барановський відповідь, кажучи: "Всяка партія передбачає керманців і кермованих, провідників і... натовп; парламентарне представництво (робітників — А. К.) стоїть занадто далеко від маси робітників для того, щоб безпосередньо підлягати її контролю. Парламентарна діяльність вимагає такого рівня освіти, який звичайно робітничі не досягають. Через те управління партією природно зосереджується в руках людей, які або цілком нічого спільного з пролетаріатом не мають і своїми економічними інтересами належать до буржуазії, або у виходців

з пролетаріату, які цілком порвали зв'язки з умовами життя пролетаріату (як напр. сьогоднішні вожді Кремля — А. К.).

Розглядаючи соціально-економічні проблеми як учений і професор університету, М. І. Туган-Барановський не відмежовувався від щоденного практичного життя, але все шукав правди того життя, пробував розв'язувати як не практично, то хоч теоретично всякі суспільні проблеми даного часу. Він дуже багато часу присвятив шуканню шляхів для розв'язки тогочасного несправедливого господарсько-політичного порядку в світі і то не шляхом революції, але способом природної еволюції, якої не може заборонити капіталістична верства суспільності. Він пробував знайти моральні основи для буття людини і знайшов їх в ідеалістичному світогляді, побудованому на етичних засадах. Ця еволюція поглядів нашого ученого економіста приводить його до відкриття нового суспільно-економічного руху, до відкриття кооперації, яку він ґрунтовно студіює і скоро стає ідеологом, істориком та одним з найкращих інтерпретаторів цього руху в тодішньому світі.

НА ШЛЯХУ КООПЕРАТИВНОЇ ДУМКИ Й ПРАЦІ

Розглядаючи проблему господарського ладу сучасного йому світу, М. І. Туган-Барановський бачив, що цього ладу не можна усунути, ані замінити при допомозі соціалізму, чи навіть при допомозі робітничих організацій, які ставлять собі за завдання оборону вузьких інтересів робітників, як продавців своєї робочої сили; вони стають бойовими організаціями, але не беруть до уваги споживчих і взагалі чисто господарських потреб трудових верств, і кожна робоча людина в господарських справах здана на свою власні слабенькі сили, а тому легко стає жертвою капіталізму.

Студіюючи перші кроки кооперативного руху, Т.-Б. зразу побачив, що творці кооперативного руху шукали шляхів для пристосування соціалістичного ідеалу до умов практичного капіталістичного оточення. І саме ці соціалістичні ідеї, кинуті на капіталістичний ґрунт, як він сам про це писав, дали своєрідний плід — кооперацію, яка має характер соціального компромісу: в ній є елементи і соціалістичного і капіталістичного устрою. Вона ставить собі за мету оборону людей праці, боротьбу з капіталізмом грошовим, торговельним і промисловим, з одного боку, а з другого — бореться з капіталізмом його ж таки власними засобами — і в тому сила кооперації.

Такі добре обґрунтовані думки кинув Туган-Барановський світові у своїй новій блискучій праці про кооперацію — "Соціальні основи кооперації", що вийшла трьома виданнями ще до першої світової війни в Росії. Ця книга стала настільною книгою всіх кооператорів світу, бо зараз по її появі була перекладена майже всіма європейськими мовами.

Ця праця поставила Тугана-Барановського в ряди найвидатніших мислителів-ідеологів кооперації і суспільного солідаризму світу. На жаль, вона не

дочекалася перекладу українською мовою. Щойно в часи української державности сам автор приготував скорочене видання цієї праці українською мовою, яке появилася заходом "Дніпросоюзу" в 1919 році, у Києві, а відтак у 1936 році у Львові накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив під заг. "Кооперація, її природа та мета" — під редакцією д-ра Карла Коберського, великого прихильника проф. Тугана-Барановського.

У цій капітальній праці проф. М. І. Туган-Барановський подав широке означення кооперації, тобто точну дефініцію, що треба розуміти під словом кооператива і кооперація, бо ці поняття не були до того часу точно з'ясовані: **"Кооператива — це таке господарське підприємство декількох осіб, котрі з доброї волі з'єдналися, яке має своєю метою не здобування найбільшого прибутку на витрачений капітал, а, навпаки, збільшення, через спільне господарювання, трудового доходу своїх членів, або зменшення їхніх видатків"**. Цю дефініцію, яка була найповнішою, відтак другий наш кооперативний і науковий діяч проф. Б. Мартос ще й поширив і уточнив.

Проф. Туган-Барановський у названій праці подав характер кооперативних прибутків, що мало велике практичне значення у зв'язку з оподаткуванням кооперативних підприємств. Його погляд, що **надвишок** в кооперативнім підприємстві не є **зиском**, прийнявся в цілому світі. Він подав також класифікацію кооперативів, поділяючи їх на дві групи: кооперативи в галузі володіння і кооперативи в галузі праці, подаючи їх характеристику. За Туганом-Барановським можна нарахувати 9 категорій кооперативів: кредитові, споживчі, будівельні, закупівельні, збутові, для переробки продукції, продукційно-допоміжні артілі, трудові артілі, тобто кооп. праці, а також продукційні, або виробничі кооперативи. Аж три розділи автокнижки присвячує споживчій кооперації, яка є найважливішою в кооперативному русі. Він спершу розглядає початки споживчої кооперації, починаючи її історію від Роберта Овена, спиняючись довше над історією Рочдельського споживчого товариства і над рочдельськими принципами, які лягли в основу споживчої кооперації цілого світу, а закінчив переглядом і критичними заувагами про сучасний стан і вигляд споживчої кооперації.

Два розділи цієї праці автор присвятив кредитовій кооперації. Точніше він назвав їх "Шувальо Деліч і дрібноміщанська кооперація та Райфайзен і початок селянської кооперації". Окремо висвітлює він райфайзенівські засади, які стали основою кредитової кооперації в світі, як і рочдельські споживчої.

В останньому розділі Туган Б. виступає рішуче проти колективізму, який пропагували комуністи і який відтак насильно впроваджено в Україні більшовицьким режимом. Він пише дослівно так: "Продукційні артілі в хліборобстві мають не більше поширення, як і в промисловості, тобто практично ніякого". А далі, говорячи про мету селянської кооперації, каже: **"...Селянська кооперація не руйнує сільського господарства і не перетворює**

його з індивідуального в колективне. Як би широко не захопила селянство кооперація і як би не розвинулась вона в глибину, вона не може знести селянського господарства. Навпаки, кооперація має тенденцію зміцнювати селянське господарство, бо розвиток різних форм кооперативної самопомочі веде до того, що в центрі їх стає селянська кооперативна організація, яка набирає сили з нових джерел (підкреслення моє — А. К.)."

Туган-Барановський закінчує думкою, що її більшовики відкинули і тому зруйнували основи всього сільського господарства. Він писав: "Яку б позицію щодо соціалізму не займала селянська кооперація, вона робить свою справу, не тільки підіймаючи економічний рівень селянського господарства, але й глибоко його усусупільнює. Вона виховує нового селянина, позбавленого вузького світогляду старого часу, привчає його до самодіяльності та самопомочі, розвиває його суспільні почуття і направляє на стежку культурнішого життя. Це з одного боку, з боку впливу на особу селянина. Щодо самого господарства, то під впливом кооперації (не колгоспу — прим. А. К.) селянське господарство стає також іншим, замість колишньої ізольованості, кооператив утворює могутні суспільні зв'язки між господарствами не тільки одного села, але, через союзи, — і всієї нації. Селянське господарство хоча й лишається індивідуальним, але в той же час воно є регульоване громадою і в цьому виявляється новий тип селянського господарства, який утворює кооперація".

Цей розділ праці нашого вченого повинні прочитати і простудіювати ідеологи колгоспної системи — і, може, по 50 роках експериментування вони повернуться би до природного індивідуального селянського господарства, об'єднаного в селянській кооперації, як це, наприклад, вірцего здійснила в себе маленька Данія.

Закінчуючи свою працю Т.-Б. указав на остаточну мету кооперації.

"Природне право — казав Кант у своїй "Метафізиці звичаїв" — існує тільки одне. І це єдине право, належне людині в силу її людської природи, — це **свобода, незалежність волі кожної окремої людини від свавілля іншої людини, оскільки цю свободу дається погодити зі свободою інших людей**". Усі інші природні права людини — напр. рівність

ВИПРАВИТИ

Випадково і в наслідок суєти-переносу "Н. Д." назад до Торонто лишилось не виправлене й не уточнене твердження про Дмитра Загула — "Н. Д." за квітень ц.р., ч. 255, стор. 29, внизу — "У 1934 р., разом із письменниками (О. Влизько...) та іншими чесними інтелігентами, Дмитра Загула розстріляно"...

Загула до згаданої групи не належав, не був з нею (групою) розстріляний — він був арештований, засланий і на заслання, як вважають, загинув. Всіх читачів просимо виправити це і по можливості нам вибачити. РЕД.

усіх людей — це прямий висновок з цього глибокого й основного права людини — на свободу.

Свобода людської особи — твердить Т.Б. — це найвище суспільне добро. Якби довелося вибирати між економічним добробутом і свободою, то, розуміється, вибір упав би на свободу. Бо і в злиднях можна зберегти свою людську гідність, а позбавлення свободи нищить у корені гідність людини. Свобода — це самовизначення особи і найвища суспільна цінність, однак вільний вияв свободи однієї особи не може стати примусом і насильством над волею інших людей. — Це велика проблема, яку пробує людство розв'язати, а кооперація є одним із способів, який зближає людство до цієї розв'язки.

Туган-Барановський стверджує, що "ідеалістичне надхнення керівників світової кооперації впадає в око навіть найбільш поверховому глядачеві. Тисячі й тисячі кооператорів перейнялися вірою, що кооперація відкрила для людства чудесні золоті перспективи, що нова форма господарства принесе з собою загальне поєднання, загальну гармонію й розв'язання всіх протиріч сучасності".

Він був переконаний, що кооператори всього світу перейняті вищим соціальним ідеалізмом, готові жертвувати своїми егоїстичними інтересами, щоб кооперація стала найвищою формою суспільної організації, яку ми, люди, можемо собі тільки уявити. Все суспільство — каже він — повинно стати кооперацією, бо мета кооперації йде в безконечну далечинь... звизволить людину від усякого визиску іншою людиною, а замість визиску в основу людських відносин покладе співпрацю і взаємодопомогу.

НА ПРАКТИЧНІЙ КООПЕРАТИВНІЙ РОБОТІ

Крім науково-теоретичної праці в ділянці кооперації, М. І. Туган-Барановський пробував дещо зробити й практично. Він приїжджав час від часу на Україну, де мав свій маєток на Полтавщині, і брав участь у справах Полтавського Земства, пробував організувати по селах Полтавщини кооперативи, але крім порад у практичній кооперативній роботі, нічого більше не міг робити, бо був переобтяжений науковою працею.

Туган-Барановський довгі роки співпрацював із Ст. Петербурзьким відділом Комітету сільських ощадно-позичкових товариств, що постав за ініціативи ліберальних, переважно земських, діячів і пропагував та організував кредитові контори по селах тодішньої російської імперії. Там зосереджувалися майже цілих 30 років організаційні справи кредитової кооперації всієї Росії. Цей комітет від 1861 року випускав свої бюлетені та різні інші видання, а від 1906 року "Весник кооперации", що його редагував проф. М. Туган-Барановський.

Т.Б. дуже цікавився українським кооперативним рухом, який оформився на Першому і Другому кооперативному з'їздах, брав активну участь у Третньому всьукраїнському загально-кооперативному з'їзді, що відбувся 26-29 травня 1918 року в Києві. Підготував і скликав цей з'їзд Тимчасовий

центральный український кооперативний комітет, що його очолював відомий кооператор Борис Мартос. Головою президії цього з'їзду був проф. Туган-Барановський.

На цьому з'їзді Т.Б. підтримав своїм авторитетом резолюцію політично-економічної секції — негайно зірвати з російською грошовою системою і створити власну українську валюту.

Він був і в проводі Тимчасового центрального українського кооперативного комітету, ставши головою ради цього ж комітету. Т.Б. був водночас і головою редакційного відділу коопцентру, який видавав від липня 1918 року репрезентаційний ідеологічний журнал "Українська кооперація", а від жовтня того ж року ще й неперіодичний "Бюлетень", у якому подавалися відомості про працю самого коопцентру, його відділів і різних комісій, які працювали тоді дуже інтенсивно над різними статутами, правильниками тощо.

Туган-Барановський викладав також на Вищих кооперативних курсах у Києві, а разом з проф. Б. Мартосом і проф. К. Мацієвичем склав першу програму кооперативного інституту, який пізніше названий був його іменем.

У ПРОВODІ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Для повноти образу М. І. Тугана-Барановського треба згадати, що за часів гетьмана Павла Скоропадського він самоусунується від політичної діяльності і став одним із головних організаторів Української Академії Наук у Києві і Київського Державного Українського Університету. Для опрацювання законопроектів про заснування Української Академії Наук ще в червні 1918 року, на доручення міністра освіти М. Василенка, створено окрему комісію. Головою комісії був академік Російської Академії Наук Вол. Ів. Вернадський, а членами були проф. Д. Багал'їй, проф. Х. Вовк, проф. М. Грушевський, проф. М. Кащенко, проф. Б. Кістяковський, проф. А. Кримський та проф. М. І. Туган-Барановський.

Академію відкрито 14 листопада 1918 року і того ж самого дня проголошено перший список українських академіків. У цьому списку був і проф. М. Туган-Барановський — у секції теоретичної економії. Президентом Академії став проф. В. Вернадський, а головою Третього відділу акаде-

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

**24-годинна, солідна і скоро обслуга
чищення і напруга "форнесів" безплатно.**

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

мії, тобто відділу Соціальних наук, Туган-Барановський.

У цьому Відділі з Туганом-Барановським співпрацювали такі українські економісти: проф. Вол. Косинський, визначний знавець аграрних справ довоєнної Росії, Константин Воблий, один із найкращих економістів, статистик і фахівець з економічної географії, Федір Щербина, один із перших дослідників обштинно-артільних форм первісної кооперації, Л. Яснопольський, К. Мацієвич, В. Тимошенко, С. Весоловський та інші.

Проф. Туган-Барановський був також у групі ініціаторів перетворення Київського народного університету, за наказом міністра освіти з дня 1-го липня 1918 р., на Київський державний український університет з чотирма факультетами: історично-філологічним, фізично-математичним, правничим і медичним. Проф. М. І. Тугана-Барановського іменовано штатним ординарним професором на правничому факультеті, а 14 серпня того ж року наказом міністра освіти його іменовано деканом правничого факультету.

При допомозі т-ва економістів, яке він сам створив, Туган-Барановський організує Консультські курси та Український адміністративний інститут, які мали підготувати вищих державних службовців для молоді української держави.

М. І. Туган-Барановський лишив по собі велику спадщину для української та вселюдської культури і тому ця згадка нехай буде виявом нашої вдяч-

ности йому і тим усім, що з ним співпрацювали для добра української науки, кооперації і для добра всього українського народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. **М. Туган-Барановський**: "Політична економія", Прага, 1927.
2. **М. Туган-Барановський**: "Кооперація, її природа та мета", Львів, 1936.
3. **І. Шимонович**: "Історія політичної економії" (скорочений курс лекцій), Львів, 1923.
4. **Дмитро Дорошенко**: "Історія України", Ужгород, 1932.
5. **М. М. Добрилєвський**: "Політична економія", Регенсбург, 1946.
6. **Борис Мартос**: "Теорія кооперації", Авгсбург-Мюнхен, 1947.
7. **Ілля Витанович**: "Історія українського кооперативного руху", Нью-Йорк, 1964.
8. **А. М.**: "М. Туган-Барановський" (особистий спомин), стаття у тижневику "Воля" чч. 1-2, за липень 1921 рік (тижневик виходив у Відні).
9. У. З. Е., том III, стор. 335.
10. Українська Радянська Енциклопедія, том 14, стор. 582.
11. "Політична економія" — підручник Академії Наук СРСР, Інститут економіки, Державне видавництво, Київ, 1959.
12. **Адольф Вебер**: "Нос Вельтвіртшафт", Мюнхен, 1947.

Микола Хвильовий у найновішій радянській історії літератури

ПРИМІТКА РЕДАКЦІЇ. Повний бібліографічний довідник про українських радянських письменників готує для нас пані *Дарія Сіак*. У цьому числі подаємо з її (пані Д. Сіак) готових нотаток — порядком винятку — матеріал про *М. Хвильового* та дещо і про деякого з його сучасників.

Письменники Радянської України. Біобібліографічний довідник. Упорядники Олег Килимник, Олександр Петровський. Київ, "Радянський письменник", 1970. 539 стор.

Упорядники мали за завдання подати біобібліографічні довідки письменників України, які писали і друкувалися в Радянській Україні від 1920 року. Але бачимо, що деякого нема — Плевака М. А., Хвильового. М. Хвильовий дуже помітна постать, тому шукаєш його зразу. Який аргумент виставлено проти нього? Відповіді шукаємо в нововиданій "Історії української літератури у восьми томах". Київ, "Наукова думка". У шостому томі "Література періоду боротьби за перемогу соціалізму (1917-1932)" знаходимо місця, присвячені М. Хвильовому. Щоб зрозуміти, чому не подано в Довіднику письменників

біо-бібліографічних довідок про М. Хвильового, подаємо тут деякі витяги із згаданої історії літератури:

У першій половині двадцятих років провідне місце в літературному житті зайняла Спілка пролетарських письменників "Гарт". У числі перших членів "Гарту" були В. Еллан-Блакитний, К. Гордієнко, І. Дніпровський, О. Довженко, М. Йогансен, О. Копиленко, В. Коряк, Г. Коцюба, І. Кулик, М. Майський, В. Поліщук, І. Сенченко, В. Сосюра, М. Тарновський, П. Тичина, М. Хвильовий та ін. (деякі письменники одночасно входили і до "Плугу" і до "Гарту"). З середини 1925 р. в час важкої хвороби В. Блакитного керівництво "Гарту" фактично опинилося в руках М. Хвильового, який прагнув спрямувати діяльність організації хибним, антидемократичним шляхом. Спілка пролетарських письменників переживала серйозну організаційну і творчу кризу. Одна частина "Гарту" пробувала об'єднатись у якомусь новому угрупованні, інша виділилася як заводок майбутньої Вапліте. Зі створенням "Вільної академії пролетарської літератури" (кінець 1925 — початок 1926 р.) "Гарт" фактично припинив своє існування, хоч деякі філії, зокрема одеська та дніпропетровська, а також

заокеанська, діяли протягом всього 1926 р. аж до створення Всеукраїнської спілки пролетарських письменників (ВУСПП).

Відомо, що неоклясики і близькі до них літератори підтримували хибні концепції і заклики Хвильового. Із свого боку Вапліте орієнтувалася на неоклясків як на велику культурну силу, що нібито також виступає під прапором марксизму (стаття О. Досвітнього у першому зошиті "Вапліте").

Створена з ініціативи М. Хвильового і деяких його тодішніх однодумців "Вільна академія пролетарської літератури" (1925-1928) привабила деяких письменників закликом до підвищення професійної майстерності. Але не це було головним у діяльності Вапліте. Тут поширювалися буржуазно-націоналістичні ідеї Хвильового, який знову підніс уже раніш засуджену партією теорію боротьби двох культур — російської та української. Ваплітяни висміювали тих письменників, які бралися за розробку актуальних тем, самі вишукували різні неподобства у житті і випинали їх у своїх творах на перший план. Це називалося боротися з недоліками "розпеченим пером", а по суті означало відмову від зображення всього позитивного, що було досягненням радянського ладу. Суб'єктивістська сваволя у підході до фактів і явищ дійсності прикривалася висунутим від Хвильового гаслом "активного романтизму". Ті ідейно-творчі помилки, що їх у 20-их роках припускали окремі радянські письменники, здебільшого припадають на час їхнього перебування у Вапліте.

Під тиском партійної, громадської критики Вапліте у січні 1928 р. самоліквідувалася. Але деякі ваплітяни і далі, хоч і не в такій активній формі, висловлювали свої ідеї у позагруповому альманасі "Літературний ярмарок" (1928-1929). Ще однією модифікацією "ваплітянства" мав бути "Пролітфронт" (1930). Об'єднання студій пролетарського літературного фронту. Воно складалося з колишніх учасників Вапліте, групи молодих літераторів, що вийшли з "Молодняка", і письменників, які раніше до організацій не належали. В основному то був актив колишніх авторів "Літературного ярмарку". Найактивніші її учасники — Г. Епик, М. Куліш, І. Момот, М. Хвильовий.

На початку 1925 р., коли називали серйозні події в літературному середовищі, зовні літературно-мистецьке життя перебувало у стані розквіту та бурхливого зросту. Та якраз цей інтенсивний кількісний зріст таїв у собі суперечності, які викликували бурхливу літературну дискусію, що зрештою переросла із літературної в політичну. Дискусія вимагала дійового, ба навіть рішучого втручання Комуністичної партії та всієї радянської громадськості.

Хронологічно літературна дискусія бере початок з уміщених 30 квітня 1925 р. в додатку до "Вістей" — "Культурі і побуті" — статті Г. Яковенка "Про критику й критиків в літературі" та статті-відповіді М. Хвильового "Про "сатану в бочці", або графоманів, спекулянтів та інших

"просвітян". На першому етапі дискусія розгорнулася з приводу не так організаційних, як творчих питань, оскільки Хвильовий твердив, що "масовізм" "Плуга" та інших пролетарських літературних організацій призводить до графоманства, до зниження художніх критеріїв, і на цій підставі, поставивши сумнівне питання "Європа" чи "Просвіта"?, негайно відповів на нього — Європа, а закликаючи молодь до навчання, разом з тим пропонував "відшити" від мистецтва "різних писак".

Характерно, що першими, хто підхопив лозунги Хвильового про "азіятський ренесанс" і про орієнтацію на Європу, були українські неоклясики, зокрема Зеров, який у статті "До джерел" у розділі "Європа-Просвіта-освіта-лікнеп" захищав і уточнював заклики та твердження Хвильового. Близький до неоклясків український літератор М. Могиланський на літературному диспуті "Шляхи розвитку сучасної літератури", що відбувся в травні 1925 р. в Києві, заявив: "Враження від статті Хвильового подібне до того, ніби в кімнаті було так душно, що дихати було важко, відчинили вікна — і легень раптом відчували свіже повітря..." Свідчення досить характерне: виступи Хвильового були віддушиною для буржуазних елементів, яким не подобалася і пролетарська диктатура, і породжена соціалістичним лалом радянська література.

Одним із перших виступив С. Пилипенко, що найперше відчув у памфлеті Хвильового безмірне презирство до тієї самої "молодої молоді", до якої звертався. Іронічно інтерпретуючи памфлет. Пилипенко писав: "Куди лізете, сопливі? Ви ж не геніяльні. Ви ж не розумієте, — що гратуть ренесанси: азіятський — пролетарський, африканський — пролетарський і що треба вчитись у Зерова не любити просвіту. У вас психологія нового рантє. бо ви замість романтичного віталізму на перший план висуваєте художній реалізм.. У цьому полягає основний зміст памфлетних вправа тов. Хвильового: мусить бути літературний Олімп".

Заклики Хвильового орієнтуватися на Європу, підтримувані Зеровим, сприймали не всі "попутники"; правильне розуміння шляхів розвитку пролетарської літератури виявили у своїх дискусіях, статтях, виступах, книжках, спрямованих проти хвильовизму, Я. Савченко, О. Дорошкевич, Л. Загұл.

Тим часом "Гарт" роздирали внутрішні суперечності, що знаходили вияв не тільки у виступах Хвильового, а і в листах та статтях важкого В. Блакитного, який писав, що "є підстави для неспокою за можливість якогось ухилу, якогось неправильного повороту", вказуючи на внутрішні суперечки з "келейними студіями" так званого "червоного формалізму" (натяк на "студію" Урбіно, яку очолював той же Хвильовий).

Першим практичним наслідком розв'язаної дискусії був розвал "Гарту" і утворення Вапліте. 20 грудня 1925 р. "Культура і побут" наповнювала лист групи письменників про їх вихід з "Гарту", "Плуга" і "Жовтня" з метою організу-

вати окрему пролетарську літературну організацію, які в січні 1926 р. й створили "Вільну академію пролетарської літератури". М. Яловий був обраний її президентом, М. Хвильовий — віцепрезидентом, О. Слісаренко — секретарем. На першому етапі, до того часу, коли остаточно оформились неправильні політичні позиції М. Хвильового, більшість письменників, об'єднаних у Вапліте, підтримувала його організаційні і творчі погляди. Але з розвитком подій становище змінилось. Після першої серії памфлетів "Камо грядеші" Хвильовий у першій половині 1926 року друкує другу серію "Думки проти течії", де вже повною мірою виявилися його політично помилкові погляди, які були піддані критиці на пленумі Центрального Комітету Комуністичної партії (більшовиків) України у червні 1926 р. М. Яловий та О. Досвітній підтримали основні гасла Хвильового.

У своїх нових виступах Хвильовий до дилеми "Європа" чи "Просвіта"?" додав тезу про "самостійний" розвиток української культури у відрубності від Москви. Слідом за демагогічними гаслами "дайш пролетаріят" і "дайш інтелігенцію" у "Думках проти течії" в дусі ворожої теорії "боротьби двох культур" зроблено випадки про "московських задрипанок", а на запитання, на яку з світових літератур українська мусить взяти курс, дається відповідь: "у всякому разі, не на російську... Від російської літератури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидше тікати".

Звичайно такі погляди виходили далеко поза межі літературної дискусії і викликали шалений ажіотаж у таборі українського націоналізму за кордоном. Там одностайно підтримували виступи Хвильового. Однак зростав і фронт опонентів Хвильового та його однодумців з Вапліте.

Після червневого пленуму ЦК КП(б)У 1926 року, на якому були піддані критиці політично неправильні виступи Хвильового і його однодумців, група комуністів членів Вапліте — О. Досвітній, М. Хвильовий, М. Яловий у грудні 1926 року опублікувала заяву, де визнавала свої політичні помилки. Загальні збори Вапліте 23 січня 1927 р. виключили Досвітнього, Хвильового і Ялового зі своїх рядів і формально відмежувалися від їхніх поглядів. На цих зборах обрано нову президію Вапліте: М. Куліш (президент), Г. Епик (віцепрезидент), А. Любченко (секретар). Але й надалі лінія Вапліте по суті не змінилася. Закидаючи ВУСПП та "Молоднякові" зловживання маніфестами, вказуючи на розбіжність між деклараціями і художньою творчістю, Вапліте сама не уникла такої розбіжності: на словах заявляючи про свою згоду з партійною лінією, на ділі зробила виключених нею письменників провідними авторами у своєму журналі "Вапліте". У п'ятому номері "Вапліте" за 1927 рік вміщено початок роману М. Хвильового "Вальдшнепи" і статтю П. Христюка "Розпеченим пером". Обидва ці твори різко спрямовані проти основних принципів радянського життя, на-

ціональної політики партії, виявили хибне розуміння завдань радянської літератури. М. Хвильовий у романі розвинув усі політично помилкові думки зі своєї неопублікованої статті "Україна, чи Малоросія" і прийшов до апології фашизму та троцькізму, а колишній есер П. Христюк використав оповідання Г. Епіка "Восени" для заклику роздмухувати полум'я ненависти й огиди нібито до бюрократизму, а по суті взагалі до диктатури пролетаріату, до радянської влади.

...Сатиричні стріли письменника, спрямовані проти міщанства і бюрократизму, часом відзначаються неабиякою влучністю, але вони отруєні загальною зневірою і розпачем. По суті в багатьох своїх наступних творах Хвильовий веде неврастенічний і роздратований спір з революцією: декларативно клянучись у відданості їй, він у той же час піддає сумнівові її гуманність і народність. З часом починає Хвильовий дедалі настирливіше "розвінчувати" образ комуніста, недавнього бійця революції, ставлячи його в умовах непевської дійсності перед фальшивою дилемою — скотитися в болото обивательщини і переродження або стати самотнім і озлобленим "бунтарем". Шлях, по-своєму характерний для деяких представників дрібнобуржуазної інтелігенції: від романтики "революційних вибухів" до паніки перед труднощами творчої, будівної роботи, до істеричного бунту проти залізних законів пролетарської дисципліни та організованості.

Один з найхарактерніших для Хвильового творів — оповідання "Я" ("Романтика"). Замість уславлення революційної самопожертви, автор скочувався до звичайного буржуазного наклепу на пролетарську революцію як на справу, мовляв, принципово "антигуманну", заради якої людині треба обов'язково переступити через труп всякої людяності і справедливості. Перенесені на новий ґрунт старі колізії "гіршого" Достоевського, помножені на власну роздвоєність, обернулися, по суті, антиреволюційним памфлетом — і це всього через два роки після того, коли Хвильовий безумовно щиро захоплювався героїчною поставою більшовиків — бійця за Жовтень.

Наступні твори Хвильового "Лілюл", "Санаторійна зона", "Сентиментальна історія" — засвідчили глибокий розлад недавнього "романтика" з радянським життям, з ідеями комунізму. Майже постійним його героєм стає неврастенічний і озлоблений інтелігент анархічно-троцькістського типу (Анарх — не випадкове ім'я головного персонажа в "Санаторійній зоні"), що хворобливо марить про "нового спасителя", ім'я якому "майбутній анархізм". Все це завершилось — у часи, коли Хвильовий остаточно визначився як націонал-ухильник, один з ідеологів воєнничого буржуазного націоналізму, — романом "Вальдшнепи" (1927), в якому автор дійшов до прямого вихвалання антирадянських сил. Це був повний ідейний крах письменника.

Змушений визнати порочність своєї ідеологічної платформи, ворожу суть свого роману, М. Хвильовий після цього зрідка виступає з новими оповіданнями ("Ревізор", "З Вариніої біографії"

кілька новель про шахтарів Донбасу), але чогось істотного нового й свіжого в них уже не було.

Українська радянська література відкинула як антиленінські політичні гасла Хвильового, так і той занепадницько-очорнителський "напрямок", який він намагався розвивати в більшій частині своєї творчості.

НОВІ ВИДАННЯ

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОВІДКИ З АНОТАЦІЯМИ ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

(Продовження)

Ксеняк Микола. БАЙКИ. Пряшів, Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури, 1970. 117 стор. Тираж 800. 1963 року вийшла перша книжечка "Байок" Миколи Ксеняка. Ця збірка є продовженням першої, але вона вже трохи більше викристалізована.

Тупа Сокира

Попала гостра Сокира в Ліс. Швиденько розмахнулась і стала рубати: падає старий дуб, валиться молодий явір... Сокира й далі собі своє. Байдужі їй стогони і нарікання Лісу, не бачить вона його сліз, не мучать її відсічені віти. Все для неї — ніщо, далі рубає. Раптом ступила й перестала рубати. Глибоко зідхнув Ліс:

— Тільки щоб якийсь бездушний тупиця не нагострив її!

Добре було б, якби тупа сокира завжди тупою була.

Коза й Курка

Придивляється Коза, як вміло Курка гребе.
— Перестань, — з досадою Коза докоряє, — всі скарби із землі повигрібаєш і сама з'їси.
— Хочеш? — пропонує Курка. — І тобі дам.
— Дай.
— На, візьми.
— Тьху! Не хочу!... Це ж червяк.

Скупий вам заздрить все,
І те,
Що сам ніколи не бере.

Горнятко

Підійшло горнятко до Лева, щоб дізнатися, де правду знайти. Нашорошив Лев вуха і слухає.

— Ображають мене — залементувало Горнятко, — в мені лише одна-однісінька дірка, та й так хочуть мене викинути, як зайву річ. Хіба ж можна мене порівняти із ситом? Та ж у ньому — дірка на дірці. І все-таки його бережуть і не викидають. Це чому?

Лев оком моргнув і, усміхнувшись, мовчав.

Чи скаржишся навмисно, або тільки так —
Не перевернеш логіки:

Не кожна діра
Важлива і потрібна.

Нуль і числа

Є чимало Чисел, які не шанують Нуля. Й сама Сотня порою нарікає:

— Два зайві лиха на моїй спині, дві порожні бочки ношу...

— Побачу, — розгнівався Нуль, — як без мене будете жити, — й ображено відійшов у ліс. Сховався й чекає.

Раптом почалась біготня: по дорозі кульгає Десятка, в баюрі валяється Дев'яносто, а там — Тисяча спотикається і голий Мільйон від Ганьби в кущах ховається. Всі вони Нуля шукають. Просять, благають його, щоб повернувся до них.

Нуль усміхнувся:

"Друзі, щоб таке не бачив більше ліс,
Запишіть собі на ніс:
"Без нуля
Жити не можуть числа!"

Баран

Сів Соловей поблизу пасовиська, де отара овець паслась, та й собі заводить. Коли надоїло співати — перестав, а тут з пропозицією підійшов Баран.

— Ми візьмемо тебе, — радить криворогий, — у свій хор, коли ти свою тріскотню підтягнеш до нашого, баранячого рівня.

Формаліст

Якось ото Мурашка зайшла у спілку, де головував сам Цап. Чого ж і не зайти, думає, чом не стати членом спілки?

— Не можна в жодному випадку, — виніс рішення Цап. — Ані до кандидатів ти ще не доросла.

— А це чом?
— Бракує тобі основного...
— А це чого?
— Бороди в тебе нема!

Ведмеді

Одного разу у ведмежому таборі славилась велика подія. Ведмеді танцювали, співали, аж земля дрижала й дерева тряслись.

— От і звели ми бій!...
— Важкий, але на полі бою лишилися тільки ми, Ведмеді, а ворог не витримав нашого напору — п'яти показав...
— Хай живемо ми, непереможні Ведмеді!
— Слава!
— Хай живе наша перемога над Зайцями!
— Цить, язикатий! Ворога не називай по імені, не зменшуй ваги нашої історичної перемоги!

Подала Дарія СІЯК

З'ІЗД НАРОДІВ У КИЄВІ

(Продовження. Див. "Н. Д." чч. 254, 255, 256)

Від редакції. Просимо пані Жук і всіх наших читачів вибачити за таку несподівану й зайву перерву в друкуванні цих матеріалів з архіву Андрія Жука. Ця прикра річ сталася в наслідок хаосу, витвореного переносом "Н. Д." з Детройту до Торонто.

ПРО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНУ ТА КРАЙОВУ МОВИ

"Вважаючи: а) що беззаконні заходи скинутого царського правительства, до цілковитої русифікації народів викликали в цій справі багато недоречностей, які дуже шкодять культурному життю республіки; б) що справедливе визначення права народів Росії на рідну мову, яке б забезпечувало вільний шлях до широкого розвитку самостійних національних культур, є нагальною потребою і повинно бути зроблене зараз же до Установчих Зборів; в) що повноправні в цім відношенні громадяни повинні все таки взяти на себе і низку обов'язків, які обмежуватимуть права їхніх мов, але які потрібні з огляду на державний добробут, — З'їзд Народів, скликаний Центральною Українською Радою, постановив —

1) З часу революції всі мови республіки стали цілком рівноправними і через те в майбутній російській федеративній республіці має бути на завше забезпечена цілковита воля всіх мов в приватних та приватно-правових зносинах;

2) Головні резолюційні органи майбутніх окремих держав-частин федерації повинні признати одну або кілька мов даного краю за крайові мови для зносин адміністративних органів з громадянами, а також з центральними органами федеративної одиниці та між собою; такими правовими мовами мають бути мови всіх народностей, число яких в даному краю досягає певної кількості, визначеної законом;

2) Вільні громадяни російської федеративної республіки повинні признати російську мову, яка найбільше зрозуміла більшості людности, мовою загально-державною для зносин центральних органів федеративних одиниць з центральними органами федерації та між собою;

4) Школа, церква, суд повинні бути відносно мови, як і в усіх інших відношеннях, цілком вільними і керуватися тільки бажаннями заінтересованих людей, а через те визнання мови загальнодержавною не дає їй жадної переваги в справі шкільній, церковній та судовій над іншими мовами республіки".

РАДА НАРОДІВ

Виходячи з засад, наведених в постанові про майбутній устрій російської республіки та про шляхи до його здійснення, З'їзд Народів, скликаний Центральною Українською Радою, постановив:

1) для розроблення і переведення в життя всіх тих заходів, котрі будуть потрібні для здійснення всіх тих завдань національного та крайового автономно-федеративного будівництва і для організування Спільки Народів, утворити складений на вказаних далі засадах особливий повноважний орган — Раду Народів;

2) до складу Ради Народів має ввійти по 4 члени від кожного народу, який мав представництво на З'їзді;

3) при голосуванні кожний народ має два голоси, незалежно від числа присутніх на даному засіданні повноправних членів Ради Народів, представників цього народу;

4) Раді Народів належить право приймати до свого складу представників від тих народів, котрі не брали участі в З'їзді; ці нові члени мають ті самі права, що й інші дійсні члени Ради;

5) Раді Народів надається право запрошувати за своїм бажанням потрібних для праці людей з правом дорадчого голосу;

6) Раді Народів надається право утворювати при собі всі ті установи, котрі будуть потрібні для її праці, і зробити для цього відповідні видатки;

7) для об'єднання праці національних військових організацій при Раді Народів може бути утворений Осередковий Військовий Комітет;

8) у справі своєї внутрішньої організації Рада Народів сама повинна виробити постійний парламент;

9) місцем перебування Ради Народів є місто Київ, але при потребі Рада може засідати і в іншому місті.

"Совет национальностей"

У праці, скерованій як до внутрішнього перебування республіки, так і до забезпечення зовнішнього її добробуту під час війни та при виробленні найбільш зручних і для всіх народів однаково придатних умов почесного миру, Тимчасовий уряд заінтересований у підтримці та авторитетних вказівках з боку всіх народів Росії, і через те З'їзд Народів постановив указати Тимчасовому урядові на потребу перетворити "Особее совещание по областной реформе" на особливий "Совет национальностей" при Тимчасовому уряді, який має бути органом для оборони інтересів народностей.

Про Установчі Збори

З'їзд Народів вважає, що незалежно від скликання Всеросійських Установчих Зборів, повинні бути скликані на демократичних підвалинах крайові Установчі Збори, котрі мають установити як норми відношень країв до центральних органів федерації, так і певні форми внутрішньої організації автономних установ даного народу чи краю.

Про мирову конференцію

Виходячи з тих засад:

а) що майбутня конференція повинна проходити під гаслом повного права всіх народів на самовизначення,

б) що при визначенні майбутніх державних кордонів і встановленні міжнародних забезпечень (гарантій) будуть вирішуватися життєві питання всіх народів, втім числі і позбавлених власної держави, а через те і свого міжнародного представника,

в) що при встановленні нових державних кордонів одна держава не повинна передавати другій і ділити народи без їхньої на це згоди,

г) що представники Росії на мировій конференції повинні домогатися скасування всяких громадянських, політичних, національних та віроісповідних обмежень у всіх державах міжнародного єднання, а також міжнародного забезпечення прав національних меншостей,

З'їзд Народів, скликаний Центральною Українською Радою, постановив, що в представництво Росії на мировій конференції повинні входити і представники заінтересованих недержавних народів.

Про національно-персональну автономію

Вважаючи на те: а) що цілковите територіальне розмежування заселяючих Росію народів неможливе, б) що між ними є народи, котрі не становлять більшості ні в одному краї, в) що національно-територіальна автономія не вирішує остаточно питання національних меншостей та малих націй, — З'їзд Народів, скликаний Центральною Українською Радою, постановив:

1) кожний з населяючих Росію народів має право на національно-персональну автономію, тобто на організування нації в публічно-правову спілку, до якої можуть входити всі члени даного народу на всім просторі держави,

2) обсяг правування, а також і певні форми внутрішньої організації національно-автономної установи визначаються Національними Установчими Зборами певного народу, скликаними на основі вселюдного, рівного, безпосереднього, таємного, пропорційного і без різниці статі голосування,

3) державний закон забезпечує національним меншостям, кількість яких досягає в певному краї визначеного законом числа, право користуватися своєю мовою як і в місцевих державних чи крайових установах, так і в органах місцевого самоуправління.

Про білорусів

З'їзд Народів Росії, скликаний Центральною Українською Радою, вислухавши заяву представників Центральної Ради білоруських організацій про те, що значній частині Білорусів, захоплених ворогом, загрожує небезпека бути відірваною від решти Білорусі, і вважаючи, що такий насильний поділ був би найбільшим порушенням права білоруського народу на самовизначення, — вважає за потрібне, щоб тимчасовий уряд негайно видав декрет про автономію Білорусі в межах російської демо-

кратичної федеративної республіки з кінцевим прилученням до автономії Білорусі також усіх захоплених ворогом міст і місцевостей в етнографічних межах розселення білоруського народу.

Про козацтво

Заслухавши доклад представників "Союза Козачьих Войск", про козацтво за історичними даними, З'їзд Народів російської республіки постановив:

1) визнати козацтво самостійною галуззю між народами російської республіки, яка (галузь) утворилася через особливі обставини історичного буття і має всі права на незалежне існування,

2) всіма засобами підтримувати прагнення козацтва до упорядкування свого життя на основі самовизначення,

3) вітати приєднання до з'їзду народів вільного козацтва як повноправного члена до кола вільних народів російської демократичної республіки, федеративного перебудовання котрої вони домагаються.

Про Латвію

Вислухавши заяву лотиських представників про те:

а) що частина Латвії — Курляндська губернія і деякі повіти Ліфляндської губернії — захоплені Німеччиною;

б) (с к о н ф і с о в а н о)

в) що лотиський народ на своїх сеймах та з'їздах останніх двох років виявив свою волю, щоб всі землі, заселені лотишами в етнографічних межах, під назвою "Латвія", а саме: Курляндська губернія, південна частина Ліфляндської губернії та заселені лотишами смуги сумежних губерній були злучені в одну демократичну одиницю в російській федеративній республіці,

г) що бажане лотиському народові злучення частин Латвії не знайшло до сеї пори підмоги з боку Тимчасового уряду;

д) що непевне становище лотиського народу і невідомість про дальшу долю захоплених місцевостей Латвії та про відношення Тимчасового уряду і російських демократичних кіл до справи окупації непокоїть лотиський народ, як у межах Росії — так і в захоплених місцевостях, — З'їзд Народів постановив: звернути увагу Тимчасового уряду на потребу негайного видання особливого декрету про об'єднання всіх згаданих частин Латвії та про утворення автономії лотиської демократичної одиниці, яка шляхом самовизначення має ввійти до складу російської федеративної республіки.

Про литовську справу

Стоючи на ґрунті суверенного права кожного народу та вважаючи, що уряди не в праві вирішувати долю народів і країв без їхньої згоди, а також заслухавши заяву литовських представників:

1) що Всеросійський Литовський Сейм в Петрограді висловився в червні 1917 р. за утворення суверенної литовської держави в етнографічних межах, форму котрої повинні визначити Литовські Установчі Збори, скликані на демократичних підвалинах;

2) що Тимчасовий уряд уже після проголошення права народів на самовизначення прилучив своїм декретом Сувальську губерню до майбутньої незалежної Польщі та передав польському ліквідаційному комітетові справу порядкувати установами Сувальської губернії, хоча під час виборів до всіх Державних Дум людиність ясно висказала свою волю, обираючи за представників лише литвинів та даючи їм накази домагатися прилучення до автономії Литви Сувальської губернії, за винятком тої частини її, людиність якої забажає лишитися при Польщі,

3) що захопивши мало не всю Литву, Німеччина береться тепер до вирішення справи політичного існування Литви, а через те настає час, коли і Росія повинна виявити своє відношення до прав литовського народу,

З'їзд Народів постановив звернути увагу Тимчасового уряду на остаточну потребу видати особливий декрет, яким має бути визнане право литовському народові на утворення суверенної литовської держави з частин російської та пруської Литви, а також з литовської частини Сувальської губернії з додержанням засад самовизначення.

Деклярація поляків

Член польського представництва на з'їзді п. Лукашевич прочитав на останньому засіданні від імени київської групи польської партії соціалістичної (лівиці) таку заяву:

"Київська секція Польської Партії Соціалістичної (ППС), будучи виразницею інтересів революційного польського пролетаріату та трудового селянства Польщі і в той же час заступаючи місцевий польський пролетаріат, що здавна живе на Україні як національна меншість, стоючи на ґрунті своєї програми і тактики та вважаючи:

а) що ґрунтовне та всебічне перебудування дер-

жавного організму громадянства на широких демократичних підвалинах може бути досягнене тільки при умові цілковитої політичної незалежності;

б) що всяке підлягання іншій державі затримує розвиток громадянства всіх творчих сил народу і, збільшуючи визискування підлеглих другій державі трудящих народних мас, ослаблює сили революційного пролетаріату та трудового селянства в їхній класовій боротьбі за визволення з економічного, політичного та національного гніту;

в) що тільки при умові цілковитої політичної волі свого краю революційний пролетаріат може з успіхом провадити свою класову боротьбу за досягнення остаточних соціалістичних завдань.

Польська Партія Соціалістична відносно революційного пролетаріату Польщі є виразницею ідеї цілковитої самостійності Польщі.

Будучи в той же час заступницею інтересів місцевого польського пролетаріату та трудового селянства на Україні, яко національної меншості, і вважаючи:

а) що з погляду інтересів робочого пролетаріату і трудового селянства гноблених народів федеративний устрій російської держави дає найбільш сприятливі умови для боротьби гноблених народів за своє національне визволення,

б) що федерація є добровільною братерською спількою вільних в середині і незалежних одна від одної держав,

Польська Партія Соціалістична приєднується до революційного руху української демократії, — наскільки українська демократія майбутній федеративний зв'язок з Росією ґрунтує на державності України".

В. Бандрівський

Кінець

(Далі будуть інші матеріали).

Іван ПИШКАЛО

КАТИНЬ І... ВІННИЦЯ

Свого часу, як пригадуємо. Конгрес Сполучених Штатів Америки, розслідуючи Катинську трагедію, прийшов до висновку (користуючись фактичними доказами), що під час Другої світової війни уряд Радянського Союзу (Сталін) дав розпорядження розстріляти 10.000 польських офіцерів. Але Москва й досі твердить, що цей страшний злочин учинив Гітлер, цебто нацисти. Більше того, Москва не допустила закордонних представників відбутися слідство на місці вчинку.

Недавно питання масового вбивства в Катині знову ожило. 200 англійських парламентаристів підписали петицію, в якій домагаються поновного слідства.

Про цю подію заговорила світова преса, радіо й телевізія. Говорять, мабуть, і за мурами Кремля "співвідповідальні", дарма, що Хрущов усі злочини записав на рахунок самого Сталіна, але офіційно мовчать.

На нашому столі Торонтонський англомовний

"НОВІ ДНІ", вересень, 1971

щоденник "Глоуб енд меіл" з 22 липня 1971 р., який приніс цікаву новинку — розповідає нам про свідчення колишнього польського громадянина, який знав радянських старшин, які вчинили масове вбивство в Катинському лісі. Цей щоденник переповідає те, що подало канадське пресове агентство із столиці Ізраїлю. Ось скорочений переклад цієї новинки:

"У 1939 р., коли червона армія окупувала Східню Польщу, вона захопила тисячі польського війська. Його потім розмістили по кількох таборах військовополонених, в тому і в Старобільську, східна частина України. Пан Вірда, який був арештований за "сіоністичний рух", також перебував у Старобільську.

У кінці 1940 року 10.000 польських офіцерів вивезли з табору, про них потім і слуху не стало.

У той час п. Вірда здружився з радянським майором жидівського роду, Йошею Сорокіним, який був завгоспом табору.

Майор Сорокін був відряджений доглядати

третій ешелюон, що був останньою групою поляків, вивезених із табору.

Коли майор Сорокін повернувся, він з п. Вірдою виїхав у сусіднє село по припаси. Говорячи між собою по-жидівському, як це вони завжди робили, майор сказав йому, що польських офіцерів розстріляно в Смоленських лісах. Майор Сорокін був тоді в пригнобленому настрої.

“Світ ніколи не повірить мені в те, що я побачив на власні очі” — сказав він п. Вірді. — “Він домігся від мене обіцянки, що я нікому не розповім про те, що він сказав мені, — не менше 30 років, — каже п. Вірда. Я відчув у собі його страх і його віру в мене. Поплескавши його по плечах, я пообіцяв йому тримати таємницю так довго, як він захоче”.

А в лютому 1941 р. п. Вірду перевезли до Талідзи, в Уральські гори, де його обов'язком було уводити в курс життя кожного новоприбулого до табору. Двоє прибуло з російськими прізвищами — лейтенант Олександр Суслов (він із Києва, його ми знали особисто — як *молодшого лейтенанта — Ред.*) і лейтенант Семен Тихонов, які поводитись в незвичайний спосіб. не так, як інші... і ніхто не знав, за що їх ув'язнено в Талідзі.

Йому (Вірді) наказали тримати їх осторонь від інших в'язнів. “вони несповна розуму”. Потім Вірда довідався, що обидва лейтенанти дістали нервові потрясіння.

Одного дня лейт. Суслов, плачучи, сказав йому: “Я хочу розповісти тобі про своє життя. Тихонов і я є жалюгідними людьми на світі. Лише тобі, тому що ти жид, ми можемо розповісти все. Та це не має значення для нас...”

“Я вбивав поляків своїми руками. Я сам їх розстрілював” — і лейт. Суслов упав у гістерик. Він згадував про російських вояків, яким наказували вбивати поляків і які, замість виконувати накази, заподіювали собі смерть і падали в масову могилу. Інших, які вбивали, потім швидко порозкидали по Росії...

Коли ж стало відомо про масове вбивство в Катині? У 1943 році, цебто саме в той рік, як німецькі фашисти розкрили й масове вбивство у Вінниці, що його теж учинили російсько-комуністичні вбивці.

Прочитавши статтю в англomовному щоденнику зі свідченням п. Вірди про жахливий злочин у Катині, я пригадав розкопки, які я бачив у Вінниці того ж таки року: як розстріляних москалями 13,000 українців перенесено і поховано в нових братських могилах. Потім я видобув з шухляди свого стола поштову картку, куплену тоді у Вінниці. На ній — вигляд на місто Вінницю з-за Бугу, а на зворотній стороні напис: “Українці ніколи не забудуть звірства в Вінниці”. Та як можна забути! І Москва не може сховати вбивства не тільки перед вільним світом, але й перед українським народом. Всіх же не перестріляєш і розумово хворими не зробиш: бачила тріпи вся Вінниця і ціла Україна їздила дивитись на сумні вчинки нашого окупанта — біло-червоних чи червоно-білих російських імперіялістів.

Що нам треба зробити? На нашу думку, зовсім небагато: знайти фільм, на якому є вся вінницька трагедія. Ним свого часу користувався ДОБРУС у США. Вибрати з нього найголовніші знімки з відповідними підписами та свідченнями живих свідків, які бачили ту страшну трагедію у Вінниці, і видати ці всі матеріали англійською мовою. Таку книжку треба буде покласти насамперед перед радянським послом в ООН, потім роздати її всім членам Генеральної Асамблеї, послам країн і розіслати її всім пресовим органам світу. Гроші на це все повинні дати українські асекураційні установи — УРС і УН-Союз.

Хто видасть цю книжку, нам байдуже. Але її треба видати якнайшвидше, бо фізичне життя нашого народу “під московським караулом у тюрмі” перебуває у великій небезпеці.

Це ж бо наш благородний обов'язок довести це все до відома вільного світу!

М. І. МАНДРИКА

АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ

15 січня ц.р. сповнилося сто років від дня народження одного з найвидатніших академіків українців *Агатангела Євтимовича Кримського*: на другий рік, 25-го січня, сповниться 30 років з дня його смерті на заслання в Казахстані.

Не диво, що в Україні, під “високою” рукою Москви, належно не відзначено цього ювілею, і можливо не буде відзначено й тридцятиліття з часу його смерті. Але дивно, що наші наукові інституції у вільному світі не зробили цього. Адже академік Кримський був людиною надзвичайною — видатним ученим унікальної ерудиції, одним з організаторів Української Державної Академії Наук, письменником і поетом, а до того й мучеником московського терору над Україною.

Народився Кримський в Новгороді-Волинському (Звягелі), але молоді роки провів у місті Звенигородці, на Київщині, куди переїхав його батько—вчитель історії в середній школі. В 1889 році молодий Кримський закінчив Колегію Павла Галагана в Києві, у 1892 році курс Лазаревського Інституту Східних мов у Москві, а в 1896 році історично-філологічний факультет Московського університету. Після того був посланий студіювати арабську мову й літературу до Бейруту, Сирія, де провів два роки. Повернувшись з цього наукового відрядження, Кримський викладає в Московському університеті — спочатку доцент, потім професор, а також стає професором арабської словесности та історії мусульманського світу в Лазаревському Інституті. Там працює до 1918 року, а в цьому році перебирається до Києва, до Університету Св. Володимира — на катедру східної історії. З організації Української Академії Наук, у чому він брач діяльну участь, Кримський стає її науковим (“неодмінним”) секретарем і керівником історично-філологічного відділу. Продовжує свою працю й після захоп-

лення влади московськими окупантами, протягом більше десяти років, перемагаючи поважні труднощі. У 1929 році почався проти нього похід з боку комуністичної сатрапії. В цьому ж 1929 р. відбулися перевибори Президії Академії Наук, і Кримського знову вибрали кандидатом на секретаря. З цього приводу з'явилася спеціальна брошура одного з комуністичних інквізиторів, кандидата на міністра освіти України А. Хвилі, в якій Кримський змальовувався, як "політичний лицемір", що противиться наближенню Академії до "завдань часу". В 1930 р. була видана Академією праця Кримського "Тюрки, їх мова й література". Це було останнє видання його наукових праць. Після цього не маємо докладних даних про його долю. Знаємо, що його було вислано десь у Середню Азію, потім він ніби повернувся в батькову зuboжену хату в Звенигородці і жив там у великій біді. З уст сучасників його, колег, дізнаємося, що якось в ті роки мала приїхати до Києва наукова делегація з Близького Сходу. В Києві заметушилися, щоб відповідно їй прийняти й себе показати. Згадали тоді про академіка-сходознавця А. Кримського. негайно його розшукали, привезли до Києва. "обласкали", нагодували, переодягли, співаючи йому облудні дітирамби. Кажуть, що він навіть розчулився й повірив у "зміну на краще". Але коли делегація з Києва відїхала, Кримського брутально випровадили на вулицю, як ворога режиму на безпритульне існування — під доглядом "недремлющого" ока.

Трохи згодом, однак, почали знову використовувати Кримського: допущено його до праці в Інституті мовознавства Академії Наук УРСР, дозволено йому мати аспірантів як в Інституті мовознавства, так і в Київському університеті. Так було до самого вибуху війни 1941 року.

Коли вибухла остання війна, Кримський хотів залишитися в старій батьківській хаті, у Звенигородці. Був до краю виснажений, хворий. Однак, "дбайливі" власті не залишили його там. Його вивезли до Казахстану. Там, 25 січня 1942 року, він і помер.

Академік Кримський був феноменальною людиною й таким же ученим. Він знав понад 50 мов. Знав досконало мови багатьох народів, їх літератури, історію, знав археологію. Був енциклопедистом в повнім розумінні цього слова. Згадуючи про нього, в століття його народження, академік В. Дашкевич, писав так ("Культура й життя" 14 січня 1971 р.): "Йому було відоме все, що стосувалося Сходу — Арабії, Ірану, Туреччини, також Грузії, Азербайджану, Вірменії. Він міг розповісти про угорську мову й літературу різних часів, перекласти будь-який текст з фінської мови; міг зробити зауваження про лексику якутів... Балтицьке, західно- й південно-слов'янське мовознавство, антична філологія й санскрит, українська мова у всіх її аспектах і нюансах — все це було його рідною стихією".

Академік Кримський, як сходознавець, орієнталіст, є автором цінних праць з ісламу, з історії та літератури арабів, турків, персів і т. ін. Між ін-

шими його працями є такі: "Історія мусульманства", "Історія арабів і арабської літератури", "Історія Персії та її письменства", "Хазиф та його пісні", "Історія Туреччини та її письменства" та ін. (писані по-російському). Зі студій української мови відомі його праці: "Філологія і погодінська гіпотеза" (по-російському — полеміка з російськими науковцями); "Непевні критерії для діалектології класифікації староруських рукописів" (по-українському), "Древнекиевский говор" (по-російському); писав він також на теми з історії української граматики, історії української мови. Як поет, Кримський видав збірку поезій "Пальмове гілля" в трьох томках. Як повістьяр він є автором роману "Андрій Лаговський", збірки "Повісті й ескізи з українського життя", "Бейрутські оповідання" та ін.

Автор цих рядків, під час своїх одвідин міста Бейруту, пригадував молодого Кримського, який у цьому місті студював і часами тужив за рідним краєм, чи втомлювався наукою. Як він писав в одному з віршів:

О арабські фоліянти,
Вже не сила вас читати.
Бо розкинувсь сад запашний
Під вікном моєї хати.

Пізніше, записуючи враження з подорожей і пригадуючи трагедію академіка Кримського, я написав:

Не хтів, а в Біблію таки заглянув,
Бо край нагадує старі казки,
Або "Пісні Пісень" із гір Лівану —
Кохання сліз перлисті рядки.
Від авторів вже й порохів немає.
Самі слова говорять, не мовчать.
Поезія ніколи не вмирає —
На ній безсмертя й вічності печать.
І тут, у Бейруті, поет наш Кримський
Сидів над стосами арабських мадригал;
Сидів колись, все брав до серця близько...
Тепер нема: пожеж в Москві Ваал.
Учений славний, гордість України,
В роки страшні московських божевільств,
Засуджений звірями до загину,
Невідомо коли і де подівсь.

Він мій земляк, колега старший в праці.
Заслужену хвалу йому віддам.
Прокляття зграї кремлівській собачій,
Москви червоної збіснїлим різникам!
Вони, що різали, вже вкриті прахом —
Нікчемна нечисть і огидна тля. —
Та буде згадувати довго з жахом
Їх злочини тяжкі моя земля.
Та буде плакати вічно Україна
За ворогом побитими дітьми.
Як плакала колись і ця країна
Від Ірода невтішними слізьми.

("Сонцецвіт". 1965, ст. 115)

Хоча своїми науковими працями з поля сходо-

НОВЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ "СЛОВО НА СТОРОЖІ"

Вийшло з друку нове число журналу "Слово на сторожі" (1969, ч. 6), що його видає "Товариство плекання рідної мови" в Канаді.

Після передмови, де підкреслюється велика роль української двомовності в світі, вміщено велику статтю Яр. Рудницького "Українська мова й мовне питання в Манітобі", що обіймає майже три чверти журналу. У статті подається історія боротьби за право української мови в Канаді: українська мова то запроваджувалась у школі то в пресі, то заборонялась. Нарешті в 1963 році уряд створив спеціальну Королівську комісію для справ двомовності, до складу якої увійшов і Яр. Рудницький. Він подав рекомендації: крім двох офіційних мов — англійської і французької, — визнати ще й обласну двомовність, зокрема т. зв. українсько-англійський білінгвалізм на теренах, де живе понад 10 відсотків українського населення. Цю рекомендацію цілком підтримала українська громадськість Канади.

У наслідок цих заходів уряд Канади видав новий законопроект, який забезпечує за етнічними мовами права на їх легальне існування. Це має бути засвідчене в IV томі рапорту Королівської комісії, що незабаром має появитися.

У розділі "З поживних сторінок" Ольга Войценко в нотатці "Українська мова — націоналізм" наводить один факт з минулого, коли в газеті "Український голос" (1937, ч. 30) надруковано вістку про те, що звільнено з праці одного вчителя, який у позашкільні години навчав дітей української мови. Виходить, що українську мову тоді розцінювали як націоналізм.

Роман Смаль-Стоцький у невеличкій нотатці "Хвороба мовних вставок і муки слухачів" подає приклади таких недоречних вставок у мові інтелігенції, як: "прошу я вас", "прошу панства", "рахувати" та ін. А з Наддніпрянщини часто вставляються російські слова і звороти, як: "между прочим", "великолепно", "канешно" та ін. На еміграції школярі переплітають українську мову англійськими словами, як: "райт", "децол", "велл" та ін. Він радить лікувати цю заразливую хворобу так, щоб мовець сам усвідомлював своє дивацтво і виправив його.

В. Б-о в нотатці "Дещо про мову наших журналів" наводить приклади мовних огріхів, зокрема

знавства Кримський збагатив російську наукову літературу і з неї советські науковці широко користуються. мертвим капіталом лежать його ще невидані праці на багато томів. В Україні (УРСР) не перевидано жодної його наукової праці — ні російською мовою, ні в перекладі українською мовою. Лише в 1965 році видавництво "Дніпро" видало в Києві книжку вибраних його поезій, оповідань, деяких статей на твори М. Лисенка, І. Франка та інш. та листування з І. Франком, В. Лукичем та Ол. Кониським.

з журналу "Нові Дні", що його редагував П. Волиняк у Торонто.

До таких мовних огріхів В. Б-о зараховує: "Венецуеля" (зам. Венесуеля), "рентувати кімнату" (зам. винаймати), "молебін" (зам. молебень) та ін.

А. Вовк у короткій нотатці вказує на невластивий для української мови, але типовий для російської мови зворот з прийменником **по**: "підходити по черзі" (зам. за чергою), "працювати по професії" (зам. за професією), "підручник по фізиці" (зам. підручник фізики) та ін.

Окремо подаються відомості про діяльність Товариства плекання рідної мови, яке ухвалило далі видавати журнал "Слово на сторожі", не зважаючи на деякі труднощі матеріального характеру.

Слава не вмере, не поляже

(Закінчення зі стор. 6-ої)

народньої ситуації; переважав партикуляризм, що не вважав на загальноукраїнську проблему, а сподівався, що західні великодержави допоможуть вирішити польсько-український спір "справедливо". Коли в 1919 році, переважно під натиском англійського уряду, були спроби замирення між Польщею та Україною на галицькому фронті, то українська сторона не зуміла використати цієї пропозиції. Правда, ми мусили б примиритися із втратою Львова і Дрогобича, але замирення з Польщею звільнило б нашу бойову силу для боротьби проти найстрашнішого ворога — Росії.

І надалі жили в різних групах Галичини фантастичні мрії, мовляв, Росія ("біла" чи "червона") буде прихильна до України. Василь Панейко, керівник закордонної політики уряду ЗОУНР у 1919 році, писав про свої надії на радянську Росію в книжці, що була видана у Львові в 1922 році: "**З'єдинені Держави Східної Європи**". Панейко твердив, що Україна в складі Радянського Союзу буде рівноправною державою з Росією. Він заперечував потребу самостійної України: мовляв, хто каже "самостійна Україна", той тим самим визнає, що західні українські території лишаться "навіки" під владою Польщі та Румунії...

Замирення України з Польщею, навіть з нашими територіальними втратами, під гарантією західних великодержав, відкривало б перспективу для нашої успішної боротьби за незалежність. Польща мала в той час конфлікти з своїми сусідами — німцями, чехами і литвинами і вже не мала б охоти йти далі на схід на українську територію.

Війна між росіянами "білими" й "червоними" виснажувала тоді сили російських імперіалістів, і український рух мав би "передихку" для організації збройної сили та державного апарату. Ця можливість була змарнована "малою мудрістю".

Ось що писав визначний західно-український політик Михайло Лозинський, що був уповноваженим Української Національної Ради Галичини для переговорів з поляками про замирення в травні 1919 року в Парижі:

"Зараз по приїзді нашої комісії накинувся на

нас урядовець пана Панейка, пан проф. д-р Степан Томашівський, за саму назву "Західня Область УНР" у наших документах: "Ми тут усіх сил докладаємо, щоб переконати Мирову Конференцію, що ми є окрема Західно-Українська Республіка, а ви тут приходите з тим ідіотизмом", — були його слова. І в цих словах була вірна характеристика всієї діяльності п.п. Панейка і Томашевського". (Тижневик "Воля" ч. 7, 14. 2. 1920 р., Відень).

Василь Панейко був державним секретарем для закордонних справ уряду ЗОУНР і переконував зокрема голову Української Національної Ради Галичини Є. Петрушевича, що треба українцям відмовитися від самостійності і вступити в федеративний зв'язок з Росією білих генералів, бо таким способом здійсниться **соборність українських земель: соборність без самостійності...**

Петрушевич слухався поради, які йому посилав у листах із Парижу Василь Панейко. Він настоював на тім, щоб військо УНРеспубліки не зачіпало армії Денікіна, що вліті 1919 р. захопила велику частину української території. У той час на Наддніпрянщині виріс масовий повстанський рух проти золотопогонників", які відновляли поміщицький режим в Україні, палили українські книги і тероризували й грабували людинність. Однак на вимогу Петрушевича та його однодумців Команда Української Галицької Армії пробувала дійти до згоди з "Армією Юга Росії" (то була назва війська генерала Денікіна) і протівилася конфліктові з військом російського окупанта, хоч він був уже на порозі повного упадку.

Так через нерішучість і політичну безрадность прогаано сүхий місяць вересень 1919 року, аж поки військо "Юга Росії" почало атаку на Армію УНР в кінці вересня. Тоді уряди УНР і ЗОУНР — видали спільне оголошення війни війську "Юга Росії", але змарнованого часу вже не вдалося надолужити: почалися дощі, холод, між воєцтвом українським ширилися пошесні недуги, а ліків не було. У команді Української Галицької Армії взяли гору капітулянти, котрі вважали, що вдасться врятувати військо переходом під владу "білої Росії". Команда УГА підписала 6 листопада 1919 року договір з представниками російських монархістів:

"Галицька Армія (навіть без слова "українська". П. Ф.) віддається в повне розпорядження Головного Командира озброєних сил Півдня Росії... Галицьке правительство через брак території спиняє тимчасово свою діяльність і переходить під опіку російської Добровольчої Команди". Цей договір підписала команда Галицької Армії, **навіть не повідомивши** команди Армії УНР. Той самовільний акт капітуляції зобов'язував галицьке військо воювати на українській території під російською командою за російські інтереси.

У війнах бувають такі ситуації, коли армія не може далі воювати і здається на ласку ворога. Але ніколи армія не сміє приймати політичних вимог противника, що йдуть проти інтересів власного народу. Само собою, вина за цю нерозсудну капітуляцію падає виключно на командирів УГА і на тих політиків, що потайки цей перехід на бік ворога готували. Виховане в патріотичному дусі і

квикле до військової дисципліни воєцтво УГА вірило своїй команді. Велика частина стрільців УГА навіть не знала, що з армією сталося, чому вона перестала воювати проти "золотопогонників". Було б великою несправедливістю скидати вину за договір капітуляції, підписаний командою УГА, на стрільців і старшинство цієї армії. Відомо, що епідемії тифу косили тоді воєцтво українське і людинність України. Пошесть не щапила й "білих" та "червоних" окупантів України в той тяжкий час.

Доводилось чути як "виправдання" капітуляції команди УГА перед командиром "Юга Росії": мовляв, то була спроба зберегти "цілість армії"... Але забувають, що "на кону" стояла **доля всього народу**. Капітуляція все одно не врятувала УГА, але вивела її (ту частину, що була придатна до бою) із фронту боротьби за українську державність і зменшила шанси нашої перемоги. Наслідки були оплачені мільйонами українських людей, що під російським караулом гинули й гинуть від голоду, на засланнях сибірських і як жертви кривавого терору протягом півстоліття.

Яка "мала мудрість" керувала ділами деяких політиків того часу, свідчить Оскп Левицький, військовий референт диктатора Петрушевича в році 1919. Він писав:

"Петрушевич опустил Камінець 16 листопада (1919 року. П. Ф.) з наміром їхати до Одеси, але армія Денікіна... розвалилася". ("Галицька Армія на Великій Україні", Відень, 1921 р.).

Так до надміру ворожой нам міжнародньої ситуації прилучилася власна нерозсудність і майже дитяча наївність декого з політичних провідників, що хиталися, мов билина в полі. У провідників уряду ЗОУНР **не було чуття національної соборности**. У наших сусідів було інакше: поляки, здобувши самостійність в листопаді 1918 року, не творили армії "Познанської", "Конгресівської" або "Малопольської" і не мали кількох урядів на частинах колись розділеної Польщі. Нам у той рішальний момент боротьби за державність найбільше була потрібна "воля і дума єдина" на платформі УНРеспубліки, з широким соціальним законодавством і демократичним ладом. Під цим прапором виступила армія УНР з своїм Урядом у грудні 1919 року. Українська політика і стратегія шукала виходу із надзвичайно трудної ситуації. Вирішено: зброї не кидати, боротьбу вести далі, бо ідея української державности мала ґрунт у народніх масах.

Згадую слова **Віршів** ректора Київської Братської Школи Касіяна Саковича, що були читані на похороні великого стратега і політика України — Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного в Києві 1622 року:

"Хто бо за Отчизну не хочеть вмирати,
Тот потому з Отчизною мусить погибати"...

(Далі буде)

Чи Ви вже відновили передплату? Не чекайте персонального нагадування — цим Ви подвійно поможете нам: заощадите нам час і не допустите до фінансових утруднень. Нехай виходять "Нові Дні" без страху за завтрашній день.

Шановний редакторе "Нових днів"!

Вже більше як пів року пишу до Вас листа (від часу, як був уміщений лист Івана Кейвана в "Нових днях") — і досі ще не відіслав його Вам.

Думав, що хтось другий, більше компетентний, візьметься за цю справу. Це ж не приватне діло: кожному українцеві, що цікавиться мистецтвом, буде воно до серця — "ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА", том другий, Івана КЕЙВАНА!

Але минуло більше як сім місяців, а всі, що цікавляться історією українського мистецтва, мовчать, як би в рот води набрали. Чекають, заким вона побачить світ без їх допомоги.

А допомога потрібна!

У мене є на думці заснувати "Фонд Історії Українського Мистецтва Кейвана". Якщо прийдеться Кейванові пошукувати за якоюсь деталлю "І.У.М.", то буде за що розшукувати. А взявши до уваги стан здоров'я І. Кейвана (це ж видно з його листа в "Н. Д."), треба визнати, що це буде багата поміч для "І.У.М." Кейвана.

Отже, посилаю один долар — як початок (аби був щасливий почин!) такого фонду.

Хто прочитає це в "Нових днях", той нехай від себе пожертвує, скільки зможе. І буде так, як українська приказка каже: З громади по нитці — голому сорочка.

Всім жертводавцям треба додати: На фонд "Історії українського мистецтва" — для Кейвана.

З пошаною

К. Добрий (Нью-Йорк)

Присланий від п. К. Доброго долар ми тримаємо і чекаємо відгуків, словом і ділом, на його заклик. Якщо цей долар та буде щасливий, ми охоче і з приємністю зробимо все, щоб згаданий фонд був доглянений і скерований за призначенням.

Дирекція видавництва "Нові дні"

До Редакції "Нових днів"

Дуже добре зробили канадо-американські бізнесмени, що ввели **День батька** — це мені допомогло згадати і вислати (хоч і з запізненням) передплату за 1971 рік. Я хотів би, щоб увели й свято діда, то тоді, може, заплатив би за два роки...

Посилаю переказ на 6 дол.: 5.50 — передплата, а 0.50 центів на пресфонд.

Журнал "Нові дні" тепер уже увійшов до свого попереднього стану і належно виконує своє завдання. Даремно противники раділи, що "Н. Д." вже не виходять — напр. часопис "Свобода" та інші. Ми своїм дружнім і упертим українським серцем мусимо не допустити до занепаду **нашого** журналу "Нові дні", одного у вільному світі незалежного, непартійного.

З належною пошаною до вас

І. Бридун (Торонто)

Ми, дорогий п. Бридун, можемо й самі собі заве-

сти ще не тільки свято діда, а й прадіда — хто нам заборонить!? І нехай шлеться передплата за два й три роки наперед... Ото б покарали ми й засмутили "дідів" отих "свободних" та севеушників неприкаяних!

Ред. "Н. Д."

Добрий день, ВШ. пане Ред. Д. В. Кислиця!

Нарешті я одержав за травень "Н. Д.", переглянув і не побачив ні моїх поезій, ні оголошення про книжки... Що ж це таке?! Прошу ласкаво мені все в'яснити, бож поезії мої Ви маєте, гроші на оголошення й передплату я вислав...

Якщо вибухне війна між мною і "Н. Д.", то не з моєї вини...

Коли б ми не були близькими земляками, я б не писав Вам цього листа: я по-запорізькому почав би рубати з плеча, щоб аж тирса шелестіла...

Хто Вас настроїв проти мене?... Я ж, до Вашого відома, безпартійний і навіки український.

Нема другої України,

Нема другого Дніпряка.

Тисну руку — **Ів. Манило-Дніпряк**

Так, вельмишановний Земляче: нема другого Дніпряка — нам і одного досить.

В адміністрації все полагоджено: журнал буде Вам іти як передплатникові регулярно, а Ваше оголошення, як мене запевняють, було вміщене двічі — точно на ту суму, що Ви були ласкаві прислати (наперед). Хочете мати ще в нас оголошення, звертайтеся до адміністрації — Вам не відмовлять.

Ніхто мене проти Вас не настроював і не настроїть — крім Вас самих. Будьте й надалі моїм близьким земляком і поведіться так, як у нас люди поводяться: не гарячіться й не нахваляйтесь. Напишете й пришлеле щось добре (не конче поезії), буде вміщене, коли на те прийде час: усіх нараз умістити не можемо, навіть дуже добрих творів чи дописів.

Бажаю Вам успіхів у творчості і в видавничій діяльності. Ви ж продовжуєте "Волосожар" видавати? Чи все в "Волосожарі" вміщуєте, що Вам присилають?

За мирне співіснування, дорогий Земляче!

Д. К.

П. С. Між іншим, коли у нас рубають з плеча, то аж цуркі летить (сиплеться), а не тирса шелестить.

Д. К.

Вельмишановні панове!

Висилаю переказ на 25 дол., з яких прошу відрахувати на заборгованість та передплату на рік — на журнал "Нові дні", а решту на пресовий фонд.

З пошаною до вас **Іван Бондар (Монреаль)**

Дякуємо, шановний п. Бондар, за милого і скромного листа та за щедру пожертву на пресфонд. Нехай Ваш приклад наслідують усі наші передплатники — своєчасні і припізнені.

Адм. "Н. Д."

Шановний пане Редакторе!

Посилаю 11 дол. на два роки — 1971-72 — передплату на "Нові дні", без яких у нашій хатині сумно.

Дістала вчора "Н. Д.", де пан М. Коломацький описує родину Котляревських, а мій чоловік зразу ж: "Ти диви! Так вони всі твої земляки? А може ти когось із них пам'ятаєш?"

Ні, не пам'ятаю, бо в той час, як ми там жили, а була ще зовсім малою і нікого, крім самого прізвиська, не пам'ятаю.

Хороший журнал! Дякуємо, що продовжуєте роботу покійного П. К. Волиняка. Щастя Вам, Боже!

З пошаною до вас усіх

Марія Зима (Онтаріо, Канада)

Нам також, дорога пані Зима, без таких читачів, як Ви, було б сумно і продовжувати роботу П. К. трудно. Якщо Ви землячка родини Котляревських, то будьте такою, як був Іван Котляревський, — і веселіть нас із читачами, подаючи добрий приклад — як акуратна передплатниця (на два ж роки!). Та й згадайте про своїх усіх земляків, що десь у цих світах перебувають, — і гарненько запитайте, чи знаються вони з "Новими днями".

Дякуємо за тепле слово і підтримку.

З пошаною до Вас

Д. К.

Вельмишановний пане Редакторе!

Пробачте, що довго не писав до Вас. Дуже вдячний Вам за те, що в одному з чисел журналу "Нові дні" Ви вмістили мій малий нарис про щорічні подорожі І. Котляревського до своїх родичів — до міста Кременчука та містечка Городище.

Тепер у мене до Вас гаряча просьба, а саме: надрукуйте хоч коротеньку біографію забутого вже славіста, археолога, історика — професора Олександра Олександровича Котляревського.

І. Народився він у Крюкові — передмісті Кременчука — в 1837 році в родині священника Олександра Котляревського, родича Івана Котляревського. Учився він у Полтавській гімназії, а опісля в Московському університеті. Будучи студентом, брав участь в одному з таємних гуртків, за що був покараний — його посадили на один рік до Шліссельбурзької фортеці, з якої він вийшов інвалідом (сухоти). Часто потім їздив до Італії на лікування і там помер 20-го вересня 1881-го року в місті Піцца. У нього було двоє дітей.

Його син Нестор Котляревський був професором історії російської літератури і директором Пушкінського дому. У травні 1921 року його з 300 видатними російськими вченими вивезли з Петрограду на старому пароплаві і примусово висадили в тоді ще німецькому порту Штеттіні. Діти професора Нестора Котляревського, Петро і Ольга залишились в Петрограді. Отже в цьому році минуло 50 років від часу вигнання за межі СРСР ученого літературознавця Нестора Котляревського.

II. У цьому році минає 130 років з дня смерті видатного генерала Петра Степановича Котляревського, який воював на Кавказі від 1788 по 1800-ий рік (народився він у Харкові 1771. Про нього згадує Пушкін у "Кавказькому полоненому" (епілог):

О Котляревський, бич Кавказа,
Куда ни мчался ты грозой,
Твой путь, як черная зараза,
Губил, ничтожил племена!

III. Треба б було написати гарний нарис про військового писаря Чорноморського війська — Степана Котляревського, який у 1792 році написав конституцію Кубанського війська. Його нащадок Сергій Котляревський був декілька місяців товаришем міністра юстиції в уряді Керенського.

На Кубані є й зараз станиця Котляревська, а також мала залізнична станція Котляревська. В сучасному Краснодарі (кол. Катеринодар) є невелика вулиця Котляревського (прокурор Л. Котляревський). На жаль, у добармії за Денікіна були офіцери Котляревські.

У газеті "Новий шлях" повідомлялося в 1952 році, що капітан летунства Петро Котляревський утік в 1951 р. з російської зони Німеччини до Італії, де й одружився з італійкою. Яка його доля, мені невідомо. Тут в Англії проживає робітник Яків Котляревський.

З правдивою до Вас пошаною

М. Красій (Коломацький)

Рід нашого веселого Івана Котляревського, як бачимо, значно більший і розселений по світу ширше, ніж можна було думати на підставі завжди скупої біографії письменника — батька нової української літератури. При цій нагоді дозволяємо собі додати: мати добре відомого сучасного київського поета Віталія Олексійовича Коротича — також походить із кубанського роду Котляревських.

Д. К.

ТРОХИ ГУМОРУ

КАЗЕННИМ КОШТОМ

Якось Франсуа Рабле не міг виїхати з Ліону до Парижу через брак грошей. Поміркувавши, він написав у три паперові торбинки цукор-пісок і зробив написи. "Отрута для короля", "Отрута для королеви", "Отрута для дофіна". Пакетики він поклав у себе в номері готелю на видному місці. Через два дні його заарештували і відвезли під конвоєм до Парижу, де він із сміхом проковтнув "отруту" на очах у прокурора.

ДИВНА ВИМОГА

— Не тягни руки через увесь стіл! Що в тебе язика немає?

— Язик є, та руки ж довші...

ШВИДКА ІЗДА

Захмелілий парижанин сідає на Площі Згоди в таксі.

— Прошу, на Площу Згоди, та швидше!

— Ми на Площі Згоди, мес'є.

— Я запросив вас їхати швидше, але не аж так швидко! — невдоволено бурчить пасажир розплачуючись.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Мошура Семен — кол. полковник Армії УНР, командир славетних панцирних поїздів "Стрілець" і "Вільна Україна" — помер 14 червня 1971 р. у Братиславі, Словаччина, на 65-му році життя.

Кахновець Зиновія — відома в Торонто платова й культурна діячка — померла в молодому віці 14 червня 1971 р.

Сорока Михайло — інженер-архітект, від 1940 року майже постійний політичний в'язень російських комуністичних тюрм та концтаборів — помер в одному з таборів Мордовської АРСР 16 червня 1971 р. на 60-му році життя. Дружина покійного Катерина Сорока-Зарицька, дочка видатного українського вченого-математика проф. М. Зарицького, все ще відбуває 25-річний термін у тюрмі "найпрогресивнішої країни світу" за свою участь в організації медичної допомоги воїнам УПА протягом 1943-47 рр.

Гарасим Михайло — кол. сотник Армії УНР, відомий діяч українського кооперативного руху — помер 25 червня 1971 р.

Добровольський Георгій — уродженець Одеси, підполк. радянської армії, космонавт — загинув при невияснених обставинах разом з інженерами В. Волковим і В. Пацаєвим 30 червня 1971 р., повертаючись на землю з найдовшого досі космічного лету.

Тачер Росс — прем'єр провінції Саскачеван (1964-1971) і приятель українців — помер від серцевого удару вкоротці після програних виборів, у віці 54 років.

Армстронг Люї — всесвітньовідомий король американського джазу — помер у Нью Йорку 6 липня 1971 р., проживши 71 рік.

ЛІДІЯ Д. РОГОВСЬКА

(25. III. 1924 — 31. VII. 1971)

У наслідок автомобільної катастрофи, що сталася 31-го липня ц. р. в районі м. Бостону, США, загинула одна з найкращих читачок "Нових Днів", славна наша патріотка, учителька української школи при соборі св. Софії в Монреалі, Канада, — **Лідія Данилівна РОГОВСЬКА (Карнаук)**.

Цей трагічний випадок стався в дорозі, коли п-во Роговські всією своєю родиною і разом з приятелями проводили поза домом свою літню відпустку. Несподівана і трагічна смерть дорогої Лідії Данилівни дуже засмутила багатьох її приятелів і знайомих, зокрема вою монреальську громаду до болю схвилювала.

Після перевозу тіла до Монреалю — від 5-го до 7-го серпня відбувалися панахиди за спокій душі Покійної в похоронному закладі на вул. Бельшас, що їх відправляли о. протопресвітер д-р Володимир Слюзар і о. Ігор Кутах при участі збірного хору собору св. Софії і храму св. Покрови під дир. В. Герича з участю Ів. Козачка. Тоді ж виго-

лосили промови про Покійну о. І. Кутах, о. д-р В. Слюзар, зворушливе слово мав В. Герич від учителів, а від імени батьківського комітету при школі говорив п. Шумовський.

Після літургії в соборі св. Софії тіло Покійної перевезено на місце її вічного спочинку — на цвинтар Монтроля, де над відкритою могилою з прощальним словом виступали: пані Р. Темертей, Д. Василенко, А. Степовий та учень української школи Лесик Гах, а чоловік Дідії Данилівни — Карпо Теофілович — поклав грудку землі з Рідного Краю.

Свіжу могилу прикрасили багато вінків від рідних, від українських громад, організацій та приятелів — бож знали всі, як Покійна любила квіти. Як була шанована за життя Лідія Данилівна, видно було й з того, як багато наших людей приходило на панахиди і скільки зібралося їх на похорон, це дійсно був великий похорон широко відомої і дуже багатьма шанованої особи. Лідія Роговська була людиною сердечною, чулою і доброзичливою. Віддано працюючи в громаді, а особливо в українській школі, вона заслужено користувалася великою пошансю серед дітей і їх батьків.

В особі Лідії Роговської відійшла від нас жертвенна людина на громадсько-освітній ниві, добра мати і дружина, велика приятелька "Нових Днів" — раніше й тепер, осиротила вона найдорожчих діток своїх — Ігоря і Ларису, горем прибитих лишила свого дуже доброго мужа Карпа Теофіловича, батьків на Україні та багато рідних.

Після похорону відбулася збірка на нев'янучий вінок — на користь української школи, в якій багато років працювала Покійна.

Нехай милосердний Господь утішить опечалену родину та нагородить її ласкою і щедротами, а душу бл. п. Лідії прийме в царство своє, де праведні спочивають. Вічна їй пам'ять!

А. С. (Монреаль)

Всі члени видавничої спілки "Нові Дні", редакція і адміністрація журналу "Нові Дні" висловлюють великий жаль з приводу втрати щирої нашої патріотки, великої нашої приятельки, відданої прихильниці нашого журналу, уважної і проникливої читачки Лідії Данилівни Роговської, яка словом і ділом підтримувала на дусі як свого доброго кума — видавця і редактора П. К. Волниняка, так і тих, що продовжують його нелегке діло, і просять мужа Покійної та осиротілих діток її прийняти найсердечніше співчуття.

ЧІКАГСЬКЕ ШАМПАНСЬКЕ

У США з'явилося в продажі шампанське і бургундське, що його виробляють у Чикаго. На етикетках написано: "Стережіться французьких підробок!"

ПІКАССО ПРО СЕБЕ

У Франції вийшли друком мемуари Пабло Пікассо. Ось фраза ззідти: "Моя мати завжди казала, що коли я буду військовим, то неодмінно — генералом, якщо свячеником — то папою Римським, але я вирішив стати художником, і в результаті став Пікассо".

БЕЗ ЗАЙВИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ

Лівія має найкоротшу у світі процедуру розлучення. Аби розірвати шлюб, чоловік чи дружина мають тричі повторити при свідках: "Я розлучаюсь".

СТВОРІННЯ ІЗ КОСМОСУ

Один парашутист-аматор у штаті Оклахома під час своїх нічних стрибків прикріплює до свого комбінезона численні кольорові ліхтарки, аби уникнути повітряних зіткнень. Одного разу через сильний вітер він приземлився далеко від цілі, на подвір'ї якогось котеджу.

— Де це я? — запитав він у переляканої хазяйки.

— Це — Земля, — відповіла вона.

НАОЧНА АГІТАЦІЯ

На вулицях багатьох англійських міст з'явилися видані міністерством пошт мальовничі плакати із зображенням Венери Мілоської з відбитими руками. "Ось такий вигляд матимуть ваші посилки, коли ви не пакуватимете їх старанно".

ПОДЯКА

У США вийшла книжка, котра невдовзі стала бестселлером. Ось уривок з неї: "Якщо надміру гучна музика із квартири сусіди не дає вам спокою до пізньої ночі, зателефонуйте йому о п'ятій годині ранку й подякуйте за цікаву музичну програму".

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

ХМІЛЬ ЗВИЧАЙНИЙ

Вам, звичайно, доводилося бачити в багатьох областях України величезні насадження хмелю. Цілі ліси здіймаються обабіч доріг у Житомирській, Вінницькій, Хмельницькій та інших областях республіки. Ця рослина розповсюджена по всій середній смугі Радянського Союзу, на Кавказі та в Сибіру. Зустрічається вона й у дикому вигляді у вологих чагарниках, лісах, по берегах ярів і річок.

Хмель широко використовується легкою та харчовою промисловістю. Він надає приємного запаху хлібові, пиву тощо. Та, мабуть, не багатьом відомо, що хмель є ще й лікувальною рослиною.

У науковій медицині, наприклад, ефірна олія хмелю входить до складу валокордину, який є ефективним засобом при серцево-судинних неврозах, стенокардії, серцебитті, вегетоневрозах і спазмах кишечника. Раніше з його шишок виготовляли особливий препарат, який називався лупулін.

Набагато ширше хмель застосовують у народній медицині. Його еодний настій п'ють для апетиту. Добре діє він і при гастриті. Як болевтамовуючий засіб, відвар уживають при запаленні сечового міхура, неврастенії, невралгії, радикуліті та інших нервових хворобах.

Настій шишок п'ють при запаленні нирок (нефриті), водяниці, жовтусі, різних хворобах печінки та селезінки, а також при безсонні. Як зовнішнє, відвари та настої шишок хмелю застосовують у

вигляді припарок та примочок при синцях. Припарками з хмелю лікують також лишай. Водним настоєм миють голову, коли випадає волосся.

Для лікування подагри та ревматизму з порошка сухих шишок виготовляють мастило, що з успіхом застосовується і для загосення виразок.

Суміш склянки гарячого кип'яченого молока, склянки гарячої води та двох столових ложок соку з молодих пагонів або гілок хмелю застосовують для лікування жовтяниці. Цю суміш випивають упродовж дня. Взимку замість соку з пагонів беруть дві столові ложки перетертих шишок і на ніч намочують у суміші молока з водою.

Нервово хворі й ті, що страждають від безсоння, п'ють настій на спирту по 5—7 крапель два рази за день — перед обідом і перед сном (одна вагова частина шишок хмелю на 4 вагових частини спирту). Цей же настій і в такій же дозі можна вживати і при гастритах.

Ф. Мамчур

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх кля українських шкіл на еміграції:

1. Л. Демолович

БУКВАР

Четверте поправлене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.

в Англії й Австралії — 10 шілінгів

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої кляси

Третє поправлене й поширене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.20 дол.

в Англії й Австралії — 10 шілінгів

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої кляси

Друге збільшене видання (більший формат і виразніший та більший шрифт)

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.

в Англії й Австралії — 10 шілінгів

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для четвертої кляси

Друге поширене й поправлене видання (збільшено кількість сторінок, збільшено шрифт і формат сторінки).

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.

в Англії й Австралії — 10 шілінгів

Замовляти в "Нових днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

Ukrainian Museum
3425 Broadview Rd.
Cleveland, Ohio

U.S.A.

PRINTED MATTER
If not delivered please return to:
NOW I DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

"УКРАЇНЬКА КНИГА"

має на складі такі книжки:

Іолубицький В. О. ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКР. РСР (дожовтневий період). "Вища Школа", Київ, 1970, стор. 297.	\$ 1.15	Лисенко М. М. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТ. УКР. РСР (частина 2) 8-9 класи. "Рад. Школа", Київ, 1971, стор. 160.	\$ 1.35
ГРАМАТИКА СЛОВ'ЯНСЬКА		Ліанько А. І. ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКР. РСР. "Рад. Школа", Київ, 1969, ст. 260	\$ 1.75
І. Ужевича. Пам'ятки укр. мови 17 ст. "Наукова Думка", Київ, 1970, стор. 99.	\$ 3.45	МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ. "Рад. Школа" (М. М. Лисенко, частина 1, 7-8 класи), стор. 364.	\$.95
ЦЕНЬ, ЯК МАКІВ ЦВІТ (малюнки С. Караффи-Корбут). "Веселка", Київ, 1971, стор. 17.	\$.40	ПРО БІДНОГО ПАРУБКА І ЦАРІВНУ (малював Юлій Крига). "Веселка", Київ, 1971, стор. 33.	\$.60
ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ (міжвідомчий науковий збірник), випуск 10, вид. Київського унів., 1971, стор. 158.	\$ 1.75	СОРОКА БІЛОБОКА (малював Володимир Голозубов). "Веселка", Київ, 1970, стор. 14.	\$.25
НАУКОВИЙ ЗБІРНИК Музею Укр.		СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (в 10 томах), том 1 А-В. 1-ий том містить 18,077 слів, не рахуючи посилань. "Наукова Думка", Київ, 1970, стор. 799. За 1-ий том (беремо замовлення на компл.)	\$ 7.25
Культури в Свиднику, ч. 4 (книга перша). Присвячено пам'яті Івана Панькевича. Відділ Укр. Літ. в Пряшеві, 1969, стор. 506.	\$ 6.55	Шевченко Тарас. ТЕЧЕ ВОДА З-ПІД ЯВОРА (малювала О. Губарева). "Веселка", Київ, 1970, стор. 12.	\$.40
НАУКОВИЙ ЗБІРНИК Музею Укр.		УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ ВЕСІЛЛЯ в творах українського, російського та польського образотворчого мистецтва 18-20 століть. "Мистецтво", Київ, 1970, стор. 110.	\$ 4.70
Культури в Свиднику, ч. 4 (книга друга). Іван Панкевич — Матеріали до іст. мови південнокарпатських українців. Редактор Микола Мущинка. Відділ Укр. Літ. в Пряшеві, 1970, стор. 219.	\$ 3.50	УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ В СУЧАСНОМУ ОДЯЗІ. "Реклама", Київ, 1970, стор. 130.	\$ 1.85
Зерова М. Я. ІСТИВНІ ТА ОТРУЙНІ ГРИБИ УКРАЇНИ. "Наукова Думка", Київ, 1970, стор. 134.	\$ 1.75	Франко І. ЛИСИЧКА І РАК (малювала Наталя Сердюкова). "Веселка", Київ, 1971, стор. 10.	\$.25
ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УКР. РСР. Івано-Франківська Обл. "УРЕ", АН УРСР, Київ, 1971, стор. 620.	\$ 11.25		
Кобиляцький І. І. МЕТОДИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ (для аспірантів і молодих викладачів вузів), вид. Львівського унів., 1970, стор. 198.	\$ 1.45		

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату.

ЗАМОВЛЕННЯ СЛАТИ:

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928